

1.UVOD

1.1 Splošni poudarki

Temeljni pojmi za našo obravnavo so zlasti: UPRAVO PRAVO, UPRAVA in DRŽAVNA UPRAVA ter NOTRANJE ZADEVE.

Pojem "upravnopravne notranje zadev" je sestavljen iz dveh različnih, vsebinsko sicer povezanih sklopov: upravno pravo in notranje zadeve.

Z izrazom "upravnopravne notranje zadeve" bomo razumeli:

- posebno pravno področje
- poseben sklop nalog državne uprave.

1.2 Upravno pravo in upravnopravne notranje zadeve

Upravno pravo je del pravnega sistema določene države. Upr.pravo lahko opredelimo kot "skupek pravnih norm, ki so vsebovane v zakonih in drugih splošnih pravnih aktih pravnega reda določene države, s katerimi se urejajo upravnopravna razmerja".

Upravno pravo naj bi vsebovalo pravne norme, ki določajo organizacijo in delovanje državne uprave in drugih državnih organov in javnih institucij, njihova pooblastila in pristojnosti, procesna pravila ter oblike in postopke, ki se nanašajo na nadzor nad javno upravo.

Razumevanje upravnega prava je v veliki meri odvisno od razumevanja in poznavanja značilnosti uprave nasploh in obratno.

Uprava ali upravna dejavnost je tista dejavnost v organizaciji, ki omogoča izvajanje njene temeljne dejavnosti.

Uprava je zmeraj upravljanje; upravljanje je pa izvor med dvema ali več alternativami.

Upravna stvar je odločanje o pravici, obveznosti ali pravni koristi fizične ali pravne osebe oziroma druge stranke na področju upravnega prava. Šteje se, da gre za upravno stvar, če je s predpisom določeno, da organ v neki stvari vodi upravni postopek, odloča v upravnem postopku ali izda upravno odločbo, oziroma če to zaradi varstva javnega interesa izhaja iz narave stvari.

Obstoj javnega interesa je tisti vsebinski kriterij, ki na približuje temeljnim značilnostim upravnih norm oziroma upravnemu pravu.

Pravno razmerje je tisto razmerje, ki je urejeno s pravno normo, zanj so značilni določeni subjekti, ki v njem nastopajo in imajo določene pravice oziroma dolžnosti ter objekt ali predmet razmerja.

Javno pooblastilo pomeni, da lahko tisti, ki mu je takšno pooblastilo dano, opravlja svoje naloge v okviru danega pooblastila na enak način in z enakimi sredstvi kot je to značilno za izvrševanje državnih pooblastil in v pravnih razmerjih, v katere vstopa, mora glede na pooblastilo prav tako kot državni organi zagotavljati javni interes. Ta pravna razmerja zaradi te značilnosti označujemo tudi kot upravnopravna razmerja. V upravnopravnem razmerju je vedno eden od subjektov državni oziroma drug javni organ. Za obstoj upravnopravnega razmerja je prav tako pomemben položaj, ki ga ima v njem državni organ in pravni temelj na podlagi katerih v konkretnem razmerju nastopa in odloča.

Državni ali drug javni organ v upravnopravnem razmerju vedno nastopa v imenu države, ki je nosilec pravic in dolžnosti. Država svoje naloge opravlja z različnimi organi, ki jih za to ustanovi. Ti organi uresničujejo naloge države in izvršujejo njene pravice, to običajno imenujemo pristojnost teh organov. Pristojnost je lahko krajevna pristojnost ali stvarna pristojnost.

Ena od glavnih značilnosti norm upravnega prava je prisotnost in uveljavljanje javnega interesa. Tako poznamo posamezne, skupne, posebne in splošne ali javne interese.

Javni interes ima med vsemi drugimi interesi posebno težo in poseben značaj; ta interes ima pri uveljavljanju prednost pred vsemi drugimi interesi in se oblikuje samo v okviru države, ki ima edina pravico in možnost, da ga uveljavi.

Splošni oz. javni interes ni omejen samo na določena področja ali celo samo na posamezne dejavnosti ali posamezna dejanja, v skladu s pravnimi normami pa mora biti varovan pri sleherni dejavnosti in slehernem ravnanju. Temeljna naloga državne uprave naj bi nasploh bila skrb za uresničevanje splošnih družbenih interesov. Vsebine javnega interesa za vse konkretne situacije in konkretna pravna razmerja ni mogoče določiti vnaprej.

Za upravno pravno sta značilna:

- udeležba državnega oziroma drugega javnega organa ter njegov poseben položaj,
- obstoj javnega interesa in pristojnosti državnega organa v zvezi z njegovim uresničevanjem.

Upravno pravo so pričeli deliti na dva dela:

- splošni del; zajema predpise, ki vsebujejo temeljna načela in druge norme, ki so splošno veljavne ne glede na razlike med področji.
- posebni del; zajema predpise, ki vsebujejo norme veljavne in značilne samo za določeno področje.

1.3 Pojem in vsebina upravnopravnih notranjih zadev kot posebnega področja upravnega prava

Upravno pravne notranje zadeve so eno od področij upravnega prava, zato zanj veljajo vse ugotovitve, ki veljajo za upravno pravo nasploh.

1.4 Državna uprava in upravno pravne notranje zadeve

Državna uprava in naloge države

Državna uprava opravlja svoje naloge v državi in za državo. Je organ države in ima lahko samo tiste funkcije, ki gredo državi; te funkcije se razlikujejo od funkcij drugih organizacij.

Država je najsplošnejša družbena organizacija; pravni red, vsa njena organiziranost in naloge so vezane na določen teritorij. Za uresničevanje svojih nalog si država ustanovi različne organe, jim določi naloge in pristojnosti, njihova medsebojna razmerja in organizacijo.

Država opravlja svoje naloge z organi, ki jih imenujemo državni organ. V skladu z načelom delitve oblasti opravljajo državne funkcije:

- zakonodajni organ,
- sodni organ,
- izvršilni in upravni organ.

Država mora zagotoviti, da se določene naloge opravljajo v splošnem interesu. Ustava, zakoni in drugi pravni predpisi sestavljajo pravni red države s katerim so določene naloge, ki morajo biti v javnem interesu v državi uresničene. Najpomembnejši del tega pravnega reda sprejemajo zakonodajni organi. To so originarni pravni akt, ki obvezna pravna podlaga za vse druge.

Izvršilno funkcijo v državi opravlja državna uprava, to so vlada, ministrstva in drugi upravni organi. Ti organi so odgovorni, da so zakoni in drugi akti, ki jih sprejme zakonodajni organ in s tem seveda naloge, ki so v njih določene, v državi tudi uresniči. V ta namen državna uprava med drugim izdaja t.i. izvršilne oz. podzakonske predpise in konkretne upravne akte.

Sodno funkcijo države opravljajo sodišča kot posebni organi. Ker so k spoštovanju zakonov zavezani vsi, je potrebno, da nekdo presoja, ali je določen subjekt v določenem položaju ravnal skladno z zakoni in drugimi predpisi ali ne.

Spoštovanje zakonov, ravnanje na podlagi in v okviru zakonov in drugih predpisov, kar vse pomeni uveljavljanje načela zakonitosti, je zelo pomembno pri delovanju državne uprave. Državna uprava opravlja svojo funkcijo na podlagi Ustave in zakonov ter samo v njihovih mejah.

Naloge državne uprave

Naloge državne uprave so se s časom spreminjale na vseh področjih kot tudi po vsebini, obsegu in strukturalno. Naloge oblastnega značaja; naloge pravnega značaja;

Upravnopravna dejavnost državne uprave: se izvaja na zelo različnih, številčnih področjih. Iz enotne strukture so državne uprave so se najprej izdvojila področja obrambe, notranjih zadev, financ in pravosodja.

Notranje zadeve so poseben upravni resor.

V izvršilno funkcijo državne uprave sodi izdajanje izvršilnih predpisov, odločanje o upravnih stvareh (izvrševanje zakonov in drugih predpisov) in upravni nadzor.

Načelo zakonitosti velja za vsakršno delovanje državne uprave, še posebej pa v upravnopravnih postopkih. Posebej pomembna je sodna kontrola nad zakonitostjo dokončnih upravnih aktov.

Kot posebna funkcija državen uprave = upravno nadzorstvo.

Upravnopravne notranje zadeve kot del nalog državne uprave

Državno upravo v organizacijskem smislu predstavlja sistem organov, ki opravljajo njene naloge na posameznih področjih.

Resorni princip: po resornem načelu se oblikujejo upravni organi glede na vrsto dela, ki naj ga opravljajo.

Resor notranjih zadev je najtežje opredeliti. Prvi razlog je, da gre za vsebinsko zelo različne zadeve, ki ne sodijo na nobeno drugo, vsebinsko bolj zaokroženo in zato tudi bolj natančno definirano področje. Drugi razlog pa je, da prav to področje v vsebinskem in strukturalnem pogledu najbolj hitro in tudi najbolj daljnosežno spreminja.

Ta upravna organizacija države, ki je bila dolgo časa jedro ne le notranjega resorja ampak celotne državne uprave je policija.

Ministrstva so pristojna, da opravljajo z zakonom in drugimi predpisi določene naloge oz. zadeve na določenih področjih, ki so določena z zakonom. Ministrstva in drugi upravni organi so pristojni za opravljanje določenih upravnih zadev a samo na določenem upravnem področju oz. resorju. Pristojnost upravnega organa pomeni zbir konkretnih nalog ali zadev ter pravice in dolžnosti, ki jih imajo pri opravljanju. Organ mora opravljati zadeve za katere je pristojen, nikakor pa ni upravičeno zamenjati delovno ali upravno področje upravnega organa z njegovo pristojnostjo ali obratno.

V notranje zadeve, kot posebno upravno področje, po vsebini sodijo tiste upravne zadeve in naloge, ki se nanašajo na skrb za ohranitev državne ureditve in zagotavljanje javne varnosti, javnega reda in miru ter drugih splošnih pogojev za varnost prebivalstva in posameznikov ter upravne naloge in zadeve, ki se nanašajo na ureditev statusnih, osebnih in drugih temeljnih razmerij med državo in državljani, pravnimi in drugimi osebami.

V prvem sklopu so dejavnosti, ki jih opravlja policija kot poseben organ na področju notranjih zadev, na poseben način in s posebnimi sredstvi in metodami dela, pri čemer ima z zakonom določena pooblastila.

V drugem sklopu pa so naloge in zadeve, ki jih označimo kot upravno pravne notranje zadeve v smisle delitve dela.

Upravnopravne notranje zadeve

Upravnopravne notranje zadeve so: ○ posebno področje upravnega prava,
○ poseben sklop nalog državne uprave.

Upravnopravne notranje zadeve so poseben del upravnega prava in zajemajo predpise – materialne, organizacijske in procesne, ki urejajo določena upravno pravna razmerja na področju notranjih zadev in sicer tista, ki predstavljajo upravnopravni del notranjih zadev.

Upravnopravne notranje zadeve so del nalog državne uprave iz področja notranjih zadev, katere določajo in urejajo ustrezni predpisi upravnega prava.

Upravnopravne notranje zadeve pomenijo le del upravnega prava na področju notranjih zadev; drugi del so predpisi, ki urejajo upravna razmerja in naloge policije.

2. RAZMERJA MED DRŽAVNO UPRAVO IN POSAMEZNIKI

2.1 Splošno

Razmerje med upravnimi organi in državljani ima štiri aspekte:

- ko so državljani kot podaniki podvrženi oblasti,
- ko državljani nastopajo kot vir politične kontrole oblasti ali v nekem smislu nosilci oblasti,
- državljani kot uporabniki splošno potrebnih služb,
- državljani kot sodelavci uprave.

2.2 Človekove pravice in temeljne svoboščine

Ustava RS zelo podrobno v II.poglavju določa človekove pravice in temeljne svoboščine.

Te pravice lahko razvrščamo po različnih sklopih (osebne pravice, politične..). Človekove pravice in temeljne svoboščine se proučujejo in obravnavajo predvsem v okviru ustavnega prava, vendar pa segajo praktično na vsa druga pravna področja, še zlasti na področje upravnega prava.

Najpomembnejše zagotovilo je, da te pravice določa Ustava in da gre za ustavne pravice.

Z vidika razmerij med državno upravo in državljani nekateri avtorji delijo človekove pravice na pravice negativnega, pozitivnega in aktivnega statusa.

- negativni status državljan; je pravni položaj v katerega uprava ne sme posegati (nedotakljivost človekovega življenja, prepoved mučenja, varstvo osebne svobode.....),
- pozitivni status državljan; aktivno delovanje uprave v korist državljanu (enako varstvo pravic, pravica do sodnega varstva, pravica do povračila škode, pravica do socialne varnosti....),
- aktivni status državljan; ko sami državljani aktivno v javnih zadevah delujejo za samo upravo (volilna pravica, pravica do petcije...).

Pravno nedoločeni pojmi; za njih je značilno, da jim mora tisti, ki je pristojen za njihovo uporabo in interpretacijo, sam sproti določati vsebino, pri čemer lahko pogosto prihaja do diskrecijskega odločanja.

Odločanje po prostem preudarku; gre za izrecno pooblastilo, ki ga daje zakon upravnim organom pri odločanju v konkretni upravni zadevi.

Prekoračenje ali zloraba oblasti; delovanje, ki nima zakonske podlage.

2.3 Pravni položaj posameznika v razmerju do državne uprave

Med najpomembnejše vrste in oblike te zaščite sodijo:

- » upravni postopek,
- » sodni nadzor nad upravnim delovanjem,
- » ustavna pritožba,
- » zaščita, ki jo zagotavlja Evropsko sodišče za človekove pravice.

3. DRŽAVLJANSTVO

3.1 Pojem državljanstva

Državljanstvo je temeljno pravno razmerje med posameznikom in državo, je v načelu trajna zveza dokler se na poseben način ne prekine. Državljanstvo kot razmerje med človekom in državo nujno predpostavlja državo.

Kot temeljno lahko označimo samo tisto razmerje, ki je pogoj oziroma pravna podlaga za druga pravna razmerja. Državljanstvo kot pravno razmerje med državo in posameznikom to značilnost ima in sicer; posameznik stopa v različna pravna razmerja z državo.

Vsako pravno razmerje ureja ustrezna pravna norma, v vsakem pr.razmerju nastopajo določeni pravni subjekti in obstaja določen objekt razmerja. Pravni subjekti pri državljanstvu so država in posamezniki, predmet pa pravni položaj (status) posameznika v državi. Pravni položaj posameznika je določen z njegovimi pravicami, ki jih ima v državi in zaradi svojega državljanstva tudi v tujini ter z njegovimi dolžnostmi oziroma s pravica in dolžnostmi države do posameznika. Vzajemnost pravnega razmerja se odraža v statusu posameznika, to je v vsebini vzajemnih pravic in dolžnosti, ki izhajajo iz tega razmerja in ki predstavljajo predmet tega razmerja.

Državljanstvo je urejeno s predpisi posamezne države. Suverena pravica države je ,da odloča o tem koga bo štela za svojega državljana in na kakšen način je mogoče dobiti njeno državljanstvo.

Vsaka oseba naj bi imela le eno državljanstvo.

3.2 Načini pridobitve in prenehanje državljanstva

V pravni teoriji in tudi v zakonodajni praksi večine držav je uveljavljenih troje glavnih načel za pridobitev državljanstva:

- ★ načelo porekla oziroma krvne zveze,
- ★ teritorialno načelo oziroma načelo območja,
- ★ načelo prebivališča oziroma domicila.

○ ○ ○ Načelo porekla ali krvne zveze pomeni, da pridobi otrok državljanstvo svojih staršev ne glede na to, kje je rojen in ne glede na to, kje on in njegovi starši prebivajo. Izključna uporaba tega načela lahko že v primeru, da sta otrokova starša državljana različnih držav, povzroča določene težave.

○ ○ ○ Teritorialno načelo za pridobitev državljanstva pomeni, da se državljanstvo otroka določi glede na državo v kateri je bil otrok rojen ne glede na to, kakšno državljanstvo imata otrokova starša. Država otroku, ki se je rodil na njenem ozemlju, prizna svoje državljanstvo, ne glede na druge okoliščine.

○ ○ ○ Po domicilnem načelu oziroma načelu prebivališča, naj bi posameznik pridobil državljanstvo tiste države, v kateri prebiva. Bistvo domicila je bivanje posameznika v nekem kraju in njegov namen, da ostane v tem kraju. Domicil je tako kot državljanstvo pomembna navezna okoliščina v mednarodnem pravu. Domicil je tudi dejansko pogostokrat eden od pogojev za pridobitev državljanstva.

Nekatere osebe imajo dve ali več državljanstev ali pa nobenega.

Obstoj oseb z dvojnimi ali več državljanstvi in oseb brez državljanstva je v mednarodni praksi nezaželen a vendar vse pogostejši pojav.

Razlogi za to so pravni in politični. Za različnimi načini in ureditvami, omejitvami ali olajšavami glede pridobivanja in priznavanja državljanstva države pogosto zasledujejo in dosegajo svoje politične cilje.

Državljanstvo se v določenih okoliščinah pridobi po sili zakona (*ex lege*), v nekaterih primerih pa z določeno voljo posameznika. Avtomatična pridobitev državljanstva po zakonu je pridobitev zaradi porekla. Po sili zakona se državljanstvo pridobi tudi v določenih primerih z rojstvom na določenem teritoriju; v vseh drugih primerih pa je za pridobitev državljanstva potrebna ustrezna izjava posameznika, ki želi pridobiti državljanstvo določene države. V teh primerih prihaja do veljave načelo prostovoljnosti pridobitve državljanstva saj nobena država ne more prisiliti nekega tujca, da proti svoji volji pridobi njeno državljanstvo.

Poleg naturalizacije se z ustrezno izjavo volje lahko pridobi državljanstvo v primeru sklenitve zakonske zveze, z zaposlitvijo v državni službi ali zaradi določenih državnih interesov (vrhunski športnik...).

Načelo prostovoljnosti je še bolj pomembno pri izgubi državljanstva. Državljanstvo lahko preneha samo na način, ki je določen po zakonu. Podobno kot za pridobitev državljanstva velja tudi za izgubo državljanstva; posameznik lahko izgubi državljanstvo z izjavo volje, po sili zakona ali z odločbo pristojnega organa.

Državljanstvo po sili zakona preneha z določenim dejanjem, na katerega zakon veže avtomatično izgubo državljanstva. Enostranska izjava volje posameznika, s katero me državljanstvo preneha, je odrek. S posebnim upravnim aktom pristojnega organa državljanstvo preneha v primeru odpusta iz državljanstva al z odvzemom tega.

3.3 Pridobitev in prenehanje državljanstva v slovenski pravni ureditvi

Zakon o državljanstvu RS je bil sprejet l.1991. Zakon uveljavlja načelo izključnosti slovenskega državljanstva s tem, da se oseba, ki ima poleg slovenskega tudi tuje državljanstvo tuje države, na teritoriju RS šteje za slovenskega državljanca.

Državljanstvo Republike Slovenije se pridobi:

- po rodu (načelo porekla ali krvne zveze),
- z rojstvom na območju Republike Slovenije,
- z naturalizacijo (to je sprejem v državljanstvo na podlagi prošnje),
- po mednarodni pogodbi.

□ □ □ Po rodu se pridobi državljanstvo po sili zakona ali pa s priglasitvijo.

Avtomatično po sili zakona pridobi slovensko državljanstvo otrok, katerega starša sta ob njegovem rojstvu slovenska državljanca, otrok katerega eden od staršev je slovenski državljan, otrok pa je rojen v Sloveniji ter otrok, ki je rojen v tujini in je eden od staršev ob njegovem rojstvu slovenski državljan, drugi pa je neznan ali je neznanega državljanstva ali je apatrid.

S priglasitvijo pridobi slovensko državljanstvo otrok, ki je rojen v tujini, a je eden od staršev ob njegovem rojstvu slovenski državljan, če se ga do dopolnjenega 18, leta starosti prikladi za državljanca RS. Ali če se do te starosti za stalno naseli v Slovenijo s staršem, ki je slovenski državljan. Tudi v tem primeru je podlaga za pridobitev državljanstva poreklo krvna zveza, vendar se to ne pridobi *ex lege* ampak je treba vložiti ustrezno zahtevo pri pristojnemu organu.

□ □ □ Po teritorialnem načelu, to je z rojstvom na ozemlju Republike Slovenije, pridobi slovensko državljanstvo tisti otrok, čigar starša sta neznan ali pa je neznan njuno državljanstvo in otrok apatridov. Pod enakimi pogoji pridobi državljanstvo tudi otrok, ki je najden na ozemlju Rep.Slovenije.

□ □ □ Z naturalizacijo; tisti, ki želi na ta način pridobiti državljanstvo, mora zanj zaprositi oziroma podati vlogo pristojnemu organu, ki o njej odloči. Zakon o državljanstvu RS določa naslednje pogoje, ki jih mora izpolnjevati oseba, ki zaprosi za slovensko državljanstvo:

- da je dopolnila 18 let,
- da ima odpust iz dosedanjega državljanstva ali da se izkaže, da ga o dobila, če bo sprejeta v državljanstvo RS,
- da dejansko živi v Sloveniji 10 let, od tega neprekinjeno zadnjih 5 let pred vložitvijo prošnje,
- da ima zagotovljeno stanovanje in da ima zagotovljen trajen vir preživljanja najmanj v višini, ki omogoča materialno in socialno varnost.
- da aktivno obvlada slovenski jezik v pisni in ustni obliki, kar dokaže z obveznim preizkusom,
- da ni bila v državi, katere državljan je, ali v Sloveniji obsojena na zaporno kazen, daljšo od enega leta, za kaznivo dejanje, za katero se storilec preganja po uradni dolžnosti, če je to dejanje kaznivo tako po predpisih njene države kot tudi po predpisih Republike Slovenije,
- da ji ni bila izrečena prepoved prebivanja v RS,
- da njen sprejem v državljanstvo RS ne predstavlja nevarnosti za javni red, varnost ali obrambo države,
- da ima poravnane davčne obveznosti.

V primeru, ko so postavljeni pogoji za pridobitev državljanstva govorimo o redni naturalizaciji.

Pristojni organ je pooblaščen, da o prošnji za pridobitev državljanstva odloča na podlagi prostega preudarka. To pomeni, da lahko prošnjo zavrne kljub izpolnjevanju pogojev, če meni, da priznanje državljanstva določeni osebi ni v skladu z nacionalnim interesom. Prosti preudarek pri tem odločanju je gotovo v skladu z načelom državne suverenosti. Odločitev pristojnega organa mora biti v skladu z namenom, za katerega je bilo pooblastilo za odločanje po prostem preudarku dano, zato je pristojni organ dolžan svojo odločitev obrazložiti.

Zakon o državljanstvu dopušča pridobitev državljanstva RS z naturalizacijo osebi, ki je že stara 18 let, če to koristi državi zaradi znanstvenih, športnih, gospodarskih, nacionalnih ali podobnih razlogov (izredna naturalizacija). V takih primerih se ne zahteva izpolnitev pogojev ampak se ugotavlja nacionalni interes na posameznih področjih. O obstoju tega interesa odloča Vlada RS na podlagi pristojnega resornega organa.

Odločbo o pridobitvi državljanstva je možno v treh letih od vročitve razveljaviti, če se ugotovi, da je bila naturalizacija dosežena z lažnimi izjavami ali z namernim prikrivanjem bistvenih dejstev ali okoliščin, ki bi vplivale na to odločitev in če je bila oseba sprejeta v državljanstvo RS na podlagi zagotovila tuje države, da ji bo tuje državljanstvo prenehalo, če bo sprejeta v državljanstvo RS, če v roku ne predloži dokaza, da ji je prenehalo njeno prejšnje državljanstvo. V nobenem od teh primerov pa se odločba ne sme razveljaviti, če bi prizadeta oseba ostala brez državljanstva.

Zakon o državljanstvu RS določa, da preneha državljanstvo:

- z odpustom,
- z odrekom,
- z odvzemom,
- po mednarodni pogodbi.

○ ○ ○ Prenehanje državljanstva na podlagi mednarodne pogodbe prihaja realno v poštev samo v primerih sprememb statusa države; spremembe v teritoriju države in spremembe njenih meja, nastanek več držav na teritoriju prejšnje države...

○ ○ ○ Odpust iz države je možen samo na zahtevo državljana, ki izpolnjuje za to predpisane pogoje; da je polnoleten, da dejansko živi v tujini, da ni ovir zaradi vojaške službe, da ima poravnane davčne, preživninske in druge zakonske obveznosti, da ni v kazenskem postopku zaradi kaznivega dejanja, ki se preganja po uradni dolžnosti oz. da je kazen zapora že prestal in da ima dokaze, da bo sprejet v tuje državljanstvo. Vendar pa

izpolnjevanje pogojev ni dovolj; pristojni organ lahko vlogo za odpust kljub izpolnjenim pogojem zavrne, če je to v nacionalnem interesu.

□ □ □ Volja posameznika za prenehanje državljanstva je v celoti upoštevana samo v primeru, ko ima oseba dvojno državljanstvo in se slovenskemu državljanstvu odreče. Prenehanje državljanstva z odrekom je negativna opcija posameznika, ki jo pristojni organ, če so izpolnjeni z zakonom določeni pogoji sprejme na znanje in izda ugotovitevno odločbo.

□ □ □ Tudi odvzem državljanstva je najbolj drastični, enostranski oblastveni akt države glede prenehanja državljanstva je dopusten samo zoper slovenskega državljanja, ki dejansko živi v tujini in ima tuje državljanstvo. Državljanstvo se lahko taki osebi odvzame, če s svojim delom škoduje mednarodnim in drugim interesom Republike Slovenije. (pripadnost obveščevalni organizaciji, državnemu organu ali organizaciji tuje države, s katero škoduje nacionalnim interesom Slovenije; pogosto povzročanje kaznivih dejanj, ki se preganjajo po uradni dolžnosti in povzročanje prekrškov zoper javni red....)

V slovenski pravni ureditve so glede pridobitve in prenehanja državljanstva Republike Slovenije dovolj dosledno uveljavljena naslednja načela:

- načelo prostovoljnosti,
- načelo preprečevanja apatridnosti,
- načelo efektivnosti,
- načelo enakopravnosti zakonskih in nezakonskih otrok,
- načelo enakopravnosti moških in žensk,
- načelo kontinuitete.

3.4 Ponovna pridobitev državljanstva oz. reintegracija

Ponovna pridobitev državljanstva oziroma reintegracija pomeni, da oseba, ki je izgubila državljanstvo določene države, to državljanstvo ponovno pridobi.

3.5 Dvojno državljanstvo in osebe brez državljanstva

Države na splošno niso naklonjene dvojnemu državljanstvu. Neuskklajenost pravnih ureditev med državami, različni nacionalni interesi posameznih držav in k temu ne dovolj zavezujoče in vse preveč ohlapne mednarodne določbe na tem področju povzročajo, da imajo ljudje dvojno ali celo večkratno državljanstvo, nekateri pa so sploh brez njega.

V primeru konkurence dvojnih državljanstev na teritoriju posamezne države obvelja praviloma domače državljanstvo.

Osebe brez državljanstva – apatridi – so osebe, ki jih nobena država v skladu s svojimi predpisi ne smatra za svoje državljanje. Po konvencija ZN o pravnem položaju oseb brez državljanstva so jim zagotovljene določene pravice in ugodnosti z namenom, da se jim olajša prizadevanje za kolikor toliko stabilno in normalno življenje.

4. MIGRACIJE, TUJCI IN BEGUNSKO PRAVO

4.1 Splošno

Osebe, ki nimajo državljanstva RS so tujci.

Vse osebe, ki prebivajo ali se nahajajo na ozemlju države in niso državljani te države ne glede na njihov različni pravni položaj, označujemo z izrazom tujci. Poseben položaj imajo tujci, ki so v državo prišli in se v njej nahajajo ilegalno. Pravni red loči med tujci, ki imajo .

državljanstvo kakšne druge države in tujci, ki so brez državljanstva (apatridi).

4.2 Mednarodnopravno varstvo tujcev

Univerzalno varstvo: je varstvo, ki ga uživajo vsi tujci, ne glede na različen položaj, ki ga imajo po veljavnem pravnem redu določene države.

Posebno varstvo: je varstvo, ki ga uživajo določeni tujci (npr. begunci).

4.3 Migracije in migracijska politika

Migracije pomenijo selitve, preseljevanje ljudi. Preseljevanja so lahko znotraj ali pa med državami. Migracije so eden najbolj perečih problemov sodobnega sveta. Migracije so posledica gospodarskih, socialnih, političnih, demografskih, geografskih in drugih vzrokov.

Migracije so bodisi izseljevanje (emigracija) iz določene države bodisi priseljevanje (imigracija) v določeno državo.

Izseljenec/priseljenec (migrant) je oseba, ki se iz različnih vzrokov za stalno ali pa vsaj za daljši čas seli iz svoje države v drugo.

Problematika migracij, ki ima korenine predvsem v težkih gospodarskih in socialnih razmerah v katerih živijo ljudje, postaja eden ključnih problemov sodobnega sveta, saj razsežnosti in posledice, ki jih prinaša, daleč presegajo pričakovanje in predvidevanja o tem. Tudi globoke politične spremembe, ki nastajajo, so eden od vzrokov migracij; vojaški spopadi, medetnični konflikti in ekološke katastrofe so tudi vzroki za preseljevanje ljudi.

Migracije so zakonite (legalne) ali pa nezakonite (ilegalne).

O zakonitih-legalnih migracijah govorimo, kadar tujci prihajajo in prebivajo v določeni državi zakonito, torej v skladu s predpisi te države.

Nezakonite-ilegalne migracije pa so tiste, kadar tujci vstopajo ali prebivajo v državi v nasprotju z njenimi predpisi. Z ilegalnimi migracijami so povezani številni negativni pojavi: nedovoljeni prehodi državne meje, tihotapljenje ljudi čez mejo, nezakonito zaposlovanje tujcev,...

Države urejajo ta vprašanja z zakoni in drugimi predpisi, ki jih lahko označimo s skupnim izrazom tujsko pravo. Takšni zakoni so predvsem zakoni o tujcih, o nadzoru državne meje, zakon o zaposlovanju tujcev...

To področje upravnopravnih notranjih zadev je po eni strani tesno povezano z vprašanji varovanja človekovih pravic in temeljnih svoboščin, po drugi strani pa ima v vseh primerih določene mednarodne implikacije.

Migracijska politika države vsebuje načela in smernice glede priseljevanja in integriranja tujcev v družbo.

Splošno sprejeti cilji na področju migracij v Evropi so:

- nadzorovanje migracijskih tokov,
- nadzorovanje in obvladovanje priseljevanja,
- preprečevanje nezakonitega (ilegalnega) priseljevanja,
- integracija in izboljšanje položaja zakonitih (legalnih) priseljencev.

Za tujsko pravo v okviru EU imata velik pomen Maastrichtski in Schengenski sporazum. Prvi med drugim določa skupne interese držav članic EU na področju pravosodja in notranjih zadev. Med ta področja sodijo tudi:

- azilna politika,
- predpisi, ki urejajo prečkanje zunanjih meja držav članic in izvajanje nadzora pri tem,
- politika priseljevanja in politika v zvezi z državljanji tretjih držav:
  - pogoji vstopa in gibanja državljanov tretjih držav na ozemlju držav članic,
  - pogoji bivanja za državljane tretjih držav na ozemlju držav članic, vključno zaradi združevanja družine in možnosti zaposlitve,
  - preprečevanje nedovoljenega (ilegalnega) priseljevanja, bivanja in dela državljanov iz tretjih držav na ozemlju držav članic.

Schengenski sporazum loči notranje in zunanje meje za države članice EU. Notranje meje so meje med državami članicami, zunanje meje pa so meje do t.i. "tretjih držav", to je držav, ki niso članice unije.

Za določanje migracijske politike RS je pristojen Državni zbor, ki na predlog vlade sprejema resolucijo o migracijski politiki, s katero se določijo gospodarski, socialni in drugi ukrepi in dejavnosti, ki jih je treba na tem področju v državi izvajati.

4.4 Tujci in tujsko pravo

4.4.1 Splošno

Tujsko pravo ureja upravnopravna razmerja, ki se tičejo tujcev.

Tujec v pravnem pogledu je vsakdo, ki nima državljanstva RS. Za status tujca ni pomembna narodnost, poreklo, kraj rojstva ali kakšna druga osebna okoliščina.

Tujci so tudi apatridi; to so osebe, ki jim nobena država v skladu s svojimi pravnimi akti ne smatra za svoje državljanke. Temeljni mednarodni pravni akt glede položaja apatridov je Konvencija ZN o pravnem položaju oseb brez državljanstva.

Posebna kategorija tujcev so begunci. Begunsko ali t.i. azilno pravo zaradi svojih posebnosti pomeni samostojen pravni sklop.

Zakon o tujcih kot temeljni pravni predpis velja v načelu za vse tujce in je glede na to splošno veljaven. Ztuj določa posebno ureditev nekaterih vprašanj za naslednje tujce:

- Osebe brez državljanstva: pravna ureditev položaja oseb brez državljanstva sledi splošno sprejetim mednarodno pravnim načelom in standardom, ki jih določa Konvencija, on katerih bistvo je, da morajo veljati za te osebe na splošno enaki pogoji in zahteve glede prebivanja kot za vse druge tujce pod enakimi okoliščinami. To pomeni, da se tem osebam spregleda izpolnjevanje samo tistih pogojev, ki jih že po naravi svrtari ne morejo izpolniti.

- Tujce, ki so zaprosili za azil in tujce, ki jim je bil priznana status begunca: za te tujce velja od vložitve prošnje za azil pa do pravnomočne odločitve o prošnji in v primeru podelitve azila Zakon o azilu.

- Tujec, ki v RS uživajo zaščito po Zakonu o začasnem zatočišču.

- Tujec, ki so po mednarodnem pravu upravičeni do privilegijev in imunitet; pri teh tujcih gre predvsem za osebe diplomatskih in konzularnih predstavništev tujih držav v R.Sloveniji ter osebe drugih tujim misij, ki imajo v Sloveniji diplomatski status.

Temeljna vprašanja, ki predvsem opredeljujejo pravni položaj tujcev, so zlasti:

- pogoji za vstop tujcev v državo;
- vizumska politika in izdajanje vizumov;
- pogoji glede prebivanja tujcev v državi;
- ukrepi proti nedovoljenem vstopu in prebivanju;
- zapustitev države;
- odpoved prebivanja;
- prisilna odstranitev tujcev iz države;
- potne listine in druga dovoljenja za tujce;
- integracija tujcev.

4.4.2 Vstop tujcev v državo in zapustitev države

Vstop pomeni prihod tujca na državno ozemlje, zapustitev pa odhod tujca z državnega ozemlja.

Pogoje, ki jih mora izpolnjevati tujec, če želi vstopiti v državo, delimo na splošne in posebne pogoje.

Splošni pogoji so: posedovanje veljavne potne listine ali drugega osebnega dokumenta v primerih ko to dopušča zakon ali če je to dogovorjeno z mednarodnim sporazumom in ustreznega vstopnega naslova. Vstopni naslov je lahko vizum ali pa dovoljenje za prebivanje.

Posebni pogoji: za vstop so v različnih državah različni; pri nas so uveljavljeni naslednji: zadostna sredstva za preživljanje za čas bivanja v državi in za vrnitev v državo, iz katere je prišel ali v katero potuje; varnostni kriteriji (tujec ne sme predstavljati nevarnosti za javni red in mir...); tujcu še ni potekel čas v katerem ne sme vstopiti v državo; če je v tranzitu, mora izpolnjevati pogoje za vstop v tretjo državo; tujec mora na zahtevo organov mejne kontrole pojasniti in utemeljiti namen svojega prihoda.

Posredovanje potne listine in vstopnega naslova je pogoj, brez katerega vstop v državo ni možen; prav tako vstop v državo ni dovoljen tujcem katerim je vstop v državo za določen čas prepovedan in ta čas še ni potekel.

Vstop v državo je dovoljen oziroma zakonit, če tujec izpolnjuje vse predpisane pogoje za vstop in vstopi v državo na za to določenih mejnih prehodih ter se podvrže mejni kontroli.

Mejna kontrola je kontrola na državni meji, ki jo izvajajo pristojni organi zaradi nameravanega vstopa, tranzita ali zapustitve tujcev z državnega ozemlja. Mejno kontrolo opravlja pri nas policija. Tujec mora predložiti pristojnim organom vse listine, ki so potrebne za vstop in vsa dokazila, s katerimi lahko dokaže izpolnjevanje drugih z zakonom določenih pogojev za vstop v državo. Poleg tega mora tujec na zahtevo mejnih organov dopustiti osebni pregled, pregled stvari ter pregled prevoznega sredstva.

Kontrola pri zapustitvi države se praviloma osredotoči na tiste okoliščine, ki jih je potrebno nadzirati zaradi javnega interesa in zaradi mednarodnih obveznosti države. Sem spada preverjanje morebitnih zadržkov, zaradi katerih tujec ne sme zapustiti države:

- če je proti njemu uveden kazenski postopek, postopek za prekršek ali kakšen drug postopek zaradi katerega je njegova prisotnost nujna,
- če pri zapustitvi krši predpise RS,
- ali če bi bila zapustitev države v nasprotju z mednarodnimi obveznostmi države (izročanje določenih oseb).

Vstop tujca v državo, ki ni v skladu s pravnim redom države, se šteje za nedovoljen ali ilegalen vstop. Nedovoljen vstop v državo ni edina oblika nezakonitega prebivanja v državi, tudi tujec, ki vstopi v državo v skladu s predpisi a v njej ostane dlje kot mu to dovoljuje vstopni naslov je v njej nezakonito.

Nedovoljen vstop tujcev je po naši zakonodaji v naslednjih primerih:

- če vstopijo v državo kljub temu, da jim je bil vstop iz kakršnegakoli, v zakonu določenega razloga, zavrnjen,
- če se izognejo mejni kontroli,
- če pri vstopu uporabijo ponarejene, tuje ali kako drugače spremenjene potne in druge listine, ki so potrebne za vstop ali če organom mejne kontrole navedejo lažne podatke.

Tujcu, ki ne izpolnjuje predpisanih pogojev za vstop v državo, pristojni organ vstop zavrne. Zavrnitev vstopa se vpiše v posebno evidenco zavrnjenih oseb. Nedovoljen vstop v državo je prekršek in se kaznuje z denarno kaznijo. Tujec, ki je na nedovoljen način vstopil v državo, je v državi nezakonito, zato jo mora nemudoma zapustiti, sicer ga policija prisilno dstrani iz države.

Tujci, ki so zakonito v državi, se lahko svobodno gibljejo po državi in si svobodno izbirajo svoje prebivališče. Morajo pa tudi spoštovati pravni red države in se podrežati ukrepom državnih organov.

Tujci svobodno zapuščajo državo, vendar morajo pri tem ravnati v skladu z zakonom. Po naši zakonodaji pa se lahko izhod iz države prepreči, če je proti tujcu uveden kazenski postopek, postopek za prekrške ali kakšen drug postopek, v katerem je potrebna njegova navzočnost in če v teh primerih to zahteva pristojni organ (organ, ki vodi določen postopek). Prav tako kot pri vstopu morajo tujci imeti potno listino tudi pri zapustitvi države.

4.4.3 Vizumi

Vizum na področju tujskega prava pomeni v predpisani obliki in vsebini izdano dovoljenje oziroma odobritev pristojnega organa določene države tujcu, da lahko vstopi na njeno ozemlje in tam določen čas ostane, če za vstop izpolnjuje tudi druge zahtevane pogoje. Vizum je po svoji naravi samo vstopni naslov, ki tujcu daje le pravico, da pride na mejni prehod in zaprosi za vstop.

Najbolj značilne vrste vizumov so:

- vizum za vstop- vstopni vizum (enkratni ali večkratni),
- tranzitni vizum,
- letališki tranzitni vizum,
- skupinski vizum.

· · Vizum za vstop: je najpogostejša vrsta, ki se ga izda za enkratni ali večkratni vstop v državo. Ta vizum je vstopni naslov, ki dovoljuje prihod in sorazmerno kratko bivanje v državi. Namen prihoda in bivanja v državi na podlagi vizuma je običajno omejen na turistične, poslovne, osebne in druge vrste obiskov ali tem primerljive namene prihoda. Namen prihoda in čas trajanja bivanja se v vizum vpiše. Vizum se lahko izda za neprekinjeno največ devetdeset dnevno bivanje v šestih mesecih, vizum za večkratni vstop pa prav tako za največ devetdeset dni v šestih mesecih, ne glede na število vstopov, pri čemer se postavlja omejitev računa od prvega vstopa.

· · Tranzitni vizum: ta se izda tujcem, ki preko državnega ozemlja potujejo iz ene tuje države v drugo tujo državo. Omogoča imetniku, da potuje enkrat, dvakrat ali večkrat preko ozemlja določene države. Tak vizum je praviloma časovno omejen na čas, ki je potreben za normalen prehod državnega ozemlja.

· · Letališki tranzitni vizum: je v bistvu posebna vrsta vizuma, ki se zahteva od tujcev iz določenih držav in samo na določenih potovalnih smereh in daje imetniku pravico, da med postankom ali prestopom z enega mednarodnega leta na drugo prečka mednarodno tranzitno območje.

· · Skupinski vizum: je po vsebini katerikoli vizum, ki se praviloma vpiše v skupinski potni list skupini tujcev, ki mora šteti določeno število oseb (pri nas najmanj 5 in največ 50.).

Za izdajanje vizumov so pristojna diplomatsko-konzularna predstavništva držav v tujini, v določenih primerih pa se vizumi lahko izdajo tudi na državni meji.

Pred izdajo vizuma mora pristojni organ ugotoviti istovetnost prosilca; preveriti verodostojnost in veljavnost potnih listin, preveriti mora različna dokazila (možnost preživljanja za čas bivanja v državi in zanesljivost njegove vrnitve v državo).

Razlogi za preklic oziroma za razveljavitev vizuma opredelimo v dve skupini:

- v tiste, ki ob izdaji vizuma pristojnemu organu niso bili znani, čeprav so že obstajali,
- na tiste, ki so nastali šele po izdaji vizuma.

□ □ V prvo skupino razlogov za razveljavitev vizuma sodi naknadna ugotovitev dejstev, iz katerih je razvidno, da tujec sploh ni izpolnjeval pogojev za izdajo vizuma. Vizum se lahko razveljavi tudi, če je pristojni organ napačno ali pomanjkljivo ocenil okoliščine in pogoje, ko je izdal vizum. Vizum se lahko razveljavi, ko se ugotovi, da je prosilec zanj, navedel napačne podatke ali pa podatke s katerimi je prikril okoliščine zaradi katerih mu vizuma ne bi izdali. Upošteva se ali je prosilec namenoma zavajal pristojni organ ali pa je dal napačne podatke brez svoje krivde.

□ □ Med okoliščine, ki nastanejo po izdaji vizuma in so razlog za njegovo razveljavitev sodijo zlasti: izguba sredstev za preživljanje, izguba potne ali druge ustrezne listine, ki je pogoj za izdajo vizuma, storitev dejanja, ki ima za posledico izgon oziroma prisilno odstranitev iz države.

Vizumi so dovoljena, ki so časovno omejena, omejena pa so tudi po namenu bivanja v državi. Vizum imetniku ne dovoljuje opravljanja pridobitne dejavnosti; na njegovi podlagi se tujec v državi ne more zaposliti niti opravljati kakršnegakoli dela. Prav tako na podlagi vizuma ni dovoljeno študirati v državi. Zakon dopušča, da se z uredbo določijo primeri, ko za opravljanje neke dejavnosti ni potrebno dovoljenje za prebivanje ampak zadostuje vizum, če ga oseba potrebuje, sicer pa tudi vizuma ni potrebno imeti (npr. gostovanje kakšnega umetnika.).

4.4.4 Prebivanje tujcev

Tujci potrebujejo za začasno in za stalno prebivanje v Sloveniji ustrezno odobritev oziroma dovoljenje pristojnega državnega organa. Dovoljenja, ki se izdajajo tujcem za daljše bivanje v državi, so bivalni naslovi. Dovoljenje za prebivanje je vsaka odobritev pristojnega organa, izdana v skladu z zakonom, ki jo dovoljuje tujcu prebivanje v državi, razen vizumov, ki so samo vstopni naslovi. Bivalni naslov pa je vedno tudi vstopni naslov.

Bivalni naslovi se izdajajo za določen namen prebivanja in praviloma za daljše obdobje. Imetniku omogočajo daljše bivanje v državi in ta dovoljenja so vezana na točno določen namen.

Dovoljenja za prebivanje v RS se med seboj razlikujejo. Tujec, ki ima bivalni naslov, lahko neomejeno vstopa in zapušča državo v času veljavnosti dovoljenja za prebivanje. Tujcu, ki vstopa v državo na podlagi veljavnega dovoljenja za prebivanje, se ne more na enak način prepovedati vstopa v državo kot tujcu, ki ima samo vstopni naslov.

Nekatera dovoljenja se izdajo tujcem za določen čas in samo zaradi določenega namena; druga vrsta dovoljenj pa se izda tujcem, ki se v bistvu želijo v RS za stalno naseliti, torej brez časovne omejitve in brez opredelitve namena.

Pogoji, ki morajo biti izpolnjeni za izdajo dovoljenj za prebivanje so:

- splošni pogoji (tisti, ki se zahtevajo pri izdaji vsakega dovoljenja),
- posebni pogoji (tisti, ki so predpisani za izdajo posamezne vrste dovoljenja).

Dovoljenja za začasno prebivanje, ki se izdajo za določen namen, tujcev ne omejujejo samo časovno ampak tudi po namenu. Tujci lahko prebivajo v državi v skladu z namenom, za katerega jim je bilo dovoljenje izdano.

Tujci, ki se želijo stalno naseliti v RS, potrebujejo dovoljenje za stalno prebivanje. Pogoji, ki jih mora tujec izpolniti za pridobitev dovoljenja za stalno prebivanje, niso vezani na kakšen poseben namen ampak so v veliki meri odvisni od tega koliko časa je tujec prebival v RS na podlagi dovoljenj za začasno prebivanje.

Dovoljenje za stalno prebivanje tujcu omogoča opravljanje vseh pridobitnih in drugih dejavnosti; njegov pravni položaj je v številnih pogledih izenačen s pravnim položajem oseb, ki imajo slovensko državljanstvo. Takšen pravni status tujcu olajšuje tudi pridobitev slovenskega državljanstva z naturalizacijo.

Med splošne pogoje, potrebne za izdajo dovoljenj za prebivanje lahko uvrstimo zlasti naslednje:

- ▪ ▪ *pozitivne*: veljavna potna listina ali drug ustrezen osebni dokument, ustrezno zdravstveno zavarovanje, zagotovljena zadostna sredstva za preživljanje v času bivanja oziroma drug ustrezen vir za preživljanje,
- ▪ ▪ *negativne*: ne sme obstajati noben razlog, zaradi katerega tujcu ne bi dovolili vstopa v državo ali izdali vizuma ali zaradi katerega bi mu odpovedali prebivanje v državi; ne sme obstajati tudi noben razlog, ki bi upravičeval domnevo, da tujec po izteku veljavnosti dovoljenja ne bi hotel prostovoljno zapustiti države ali utemeljen sum, da bi njegovo prebivanje ogrozilo javni red in varnost države ali škodovalo njegovim mednarodnim odnosom, ne sme obstajati razlog za utemeljen sum, da bi bilo prebivanje tujca v državi povezano z opravljanjem terorističnih ali drugih nasilnih dejanj ali opravljanjem kakšnih drugih kaznivih dejanj niti razlog, ki bi upravičeval domnevo, da tujec ne bo spoštoval pravnega reda RS.

Tujec mora prvo dovoljenje za prebivanje pridobiti pred vstopom v državo. Prvo dovoljenje za prebivanje je tisto, ki se ga izda tujcu, ki prvič prosi zanj, ne glede na namen zaradi katerega prosi, kot tudi dovoljenje, za izdajo katerega prosi tujec, ki je že prebival v RS na podlagi dovoljenja za začasno prebivanje, pa je po uresničitvi namena ali pa tudi pred tem zapustil ozemlje RS in ni zaprosil za podaljšanje dovoljenja ali za izdajo nadaljnega dovoljenja, to je dovoljeno z drugačnim namenom od tistega, ki ga je imel.

Vlogo za izdajo tega dovoljenja mora praviloma vložiti v tujini in sicer pri pristojnem diplomatsko-konzularnem predstavništvu RS, o izdaji dovoljenja pa odloča pristojna upravna enota. Tudi, če se tujec nahaja v RS, vloge ne more neposredno vložiti na pristojno UE, izjeme od tega načela lahko določi samo zakon.

Dovoljenje za prvo prebivanje se lahko izda samo kot dovoljenje za začasno prebivanje nikakor pa ne kot dovoljenje za stalno prebivanje.

Dovoljenje za prebivanje se vpiše v tujčevo potno listino ali pa se izda kot samostojen dokument.

Dovoljenje za začasno prebivanje se tujcu lahko izda zaradi naslednjih namenov:

- zaposlitve in dela oz. zaradi opravljanja samostojne ali druge pridobitne dejavnosti,
- študija, izobraževanja, specializacije ali strokovnega izpopolnjevanja ter praktičnega usposabljanja, sodelovanja oz. udeležbe v programih mednarodnih izmenjav prostovoljcev in drugih programih mladih, ki ne sodijo v sistem formalnega izobraževanja,
- sezonska dela in opravljanje čezmejnih storitev,
- drugih upravičenih in z zakonom in mednarodnimi akti ali mednarodnimi načeli in običaji utemeljenih razlogov.

Dovoljenja za začasno prebivanje se izdajajo tudi določenim kategorijam tujcev in sicer:

- tujcem ožjim družinskim članom tujca, ki zakonito prebiva v RS zaradi ohranitve oz. ponovne združitve družine,
- tujim ožjim družinskim članom slovenskih državljanov (tudi tu je namen ohranitve ali združitve družine),
- tujcem, ki so slovenskega porekla,
- otrokom tujcev, rojenih v RS.

Poleg splošnih pogojev, ki morajo biti izpolnjeni za izdajo vseh dovoljenj za prebivanje, je poseben pogoj, ki je potreben za pridobitev dovoljenja za stalno prebivanje, da tujec najmanj osem let neprekinjeno prebiva v RS na podlagi dovoljenj za začasno prebivanje.

Pred potekom osemletnega neprekinjenega prebivanja v državi se lahko to dovoljenje izda samo tujcem slovenskega rodu, ožjim družinskim članom slovenskih državljanov, beguncem in tujcem z dovoljenjem za stalno prebivanje ter tujcem katerih prebivanje je v interesu RS.

Izdaja dovoljenja za stalno prebivanje v RS je diskrecijska pravica pristojnega organe (ni ga dolžan izdati).

4.4.5 Prenehanje prebivanja tujcev v Republiki Sloveniji

Tujcem preneha prebivanje v RS in morajo zapustiti državo, ko jim preneha veljati dovoljenje za prebivanje. Dovoljenje za prebivanje običajno preneha veljati s potekom časa za katerega je bilo izdano, v primeru odpovedi prebivanja (je ukrep pristojnega organa, s katerim mu preneha veljati dovoljenje in mora zapustiti državo),...

Za odpoved prebivanja tujcu, ki ima dovoljenje za stalno prebivanje, Ztuj določa dva razloga:

- pravnomočno obsodbo na nepogojno zaporno kazen, daljšo od treh let
- utemeljen sum, da bi tujec lahko ogrožal varnost države, javno varnost in mir.

Tujcu, ki ima dovoljenje za začasno prebivanje, pa se to lahko odpove iz naslednjih razlogov:

- če prebiva v nasprotju z namenom, zaradi katerega mu je bilo dovoljenje izdano

- če ogroža javni red in mir,
- če se zavrača izpolnjevanje odločitev državnih organov,
- če je bil obsojen za kaznivo dejanje na nepogojno zaporno kazen, daljšo od treh mesecev,
- če ostane brez sredstev za preživljanje in mu preživljanje v državi ni kako drugače zagotovljeno.

Če se tujcu odpove prebivanje, se mu hkrati za določen čas prepove vstop v državo, ta čas ne more biti krajši od enega leta in ne daljši od petih let. Tudi, ko se naknadno ugotovi, da so ob izdaji razlogi za zavrnitev izdaje dovoljenja ali pa če so takšni razlogi nastopili po izdaji dovoljenja, se dovoljenje razveljavi.

4.4.6 Zapustitev države

Pri zapustitvi države je potrebno ločiti:

- pravno ureditev, ki velja za tujce, ki odhajajo iz države nasploh,
- pravno ureditev, ki velja za tujce, ki so v državi nezakonito in jo morajo zapustiti.

Ztuj vsebuje nekaj določb, ki na splošno veljajo za tujce, ki zapuščajo državo (sam izstop iz države, mejno kontrolo, pravne ovire za prost odhod iz države...).

Posebna pravna ureditev pa velja za tujce, ki so v državi nezakonito. V Sloveniji morajo tujci, ki nimajo vstopnega ali bivalnega naslova državo nemudoma zapustiti. Tujca, ki je v Sloveniji nezakonito in jo sam prostovoljno ne zapusti, prisilno odstrani policija tako da ga privede do državne meje, napoti čez državno mejo in izroči organom druge države.

Prisilna odstranitev tujca je represiven ukrep države, s katerim uveljavi suverenost na svojem ozemlju, zagotavlja spoštovanje državne meje in preprečuje ter sankcionira ilegalno priseljevanje in prebivanje. Prisilna odstranitev je posledica dejstva, da tujec države sam prostovoljno ne zapusti.

Tujec ne sme biti izgnan s tega ozemlja razen z odločbo, ki temelji na zakonu, pri tem pa mora imeti možnosti:

- predložiti utemeljen ugovor pri izgonu,
- zahtevati preskus svoje zadeve,
- doseči, da ga v zvezi s tem sprejme pristojni organ oblasti ali oseba oziroma osebe, ki jih pooblasti omenjeni pristojni organ.

V določenih primerih prisilno odstranitev tujca iz države preprečuje t.i. načelo nevračanja (non-refoulement). Načelo nevračanja prepoveduje vračanje oseb v državo, v katerih jim preti nevarnost preganjanja ali je ogroženo njihovo življenje, osebna integritete ali svoboda. Tujcu, katerega se zaradi omenjenega načela iz države ne more odstraniti, se dovoli, da začasno ostane na ozemlju države, v kateri se nahaja. Zadrževanje v državi, ki se v takšnih primerih dovoli tujcu, v formalnem pravnem pogledu zanj ne pomeni bivalnega naslova, vendar se mu na dovoljen način legalizira bivanje in s tem tudi zagotovijo določene pravice v državi, v kateri je. Ko prenehajo razlogi, zaradi katerih mu je bilo dovoljenje zadrževanja dano, mora tujec državo nemudoma zapustiti oziroma se ga iz nje nemudoma prisilno odstrani, ne glede na to za koliko časa mu je bilo dovoljeno zadrževanje v državi. Obveznost zapustitve države je za tujca, ki ga je potrebno iz države prisilno odstraniti, trajna, samo izjemoma jo lahko pristojni organ po določenem času spremeni in sicer tako, da mu v skladu z zakonom izda bivalni naslov.

Razlogi za prisilno odstranitev tujca iz države so posledica njegovega nezakonitega ravnanja. Ukrep prisilne odstranitve je lahko posledica nezakonitega bivanja ali vstopa v državo, posledica odpovedi prebivanja v državi, ki jo izreče pristojni organ zaradi določenega ravnanja tujca v nasprotju z Ztuj. Razlika med stransko kaznijo izgona in varnostnim ukrepom odstranitve tujca iz države ter ukrepom prisilne odstranitve v drugih primerih je predvsem v tem, da se tujca, kateremu je bila izrečena omenjena kazen ali varstveni ukrep, obvezno iz države prisilno odstrani ne glede na to, ali je državo pripravljen sam prostovoljno zapustiti.

Tudi razlogi, zaradi katerih se lahko tujcem, ki morajo zapustiti državo, omeji gibanje, kar je poseg v pravico do svobode gibanja, morajo biti zakonsko določeni in mednarodno pravno sprejemljivi.

Omejitev gibanja je možna na dva načina: nastanitev v posebni instituciji, kjer veljajo posebna pravila bivanja ali pa določitev kraja bivanja, kar je običajno vezano še z dolžnostjo javljanja pristojnemu organu. Nastanitev v določeni instituciji (Center za tujce) je obvezen vendar časovno omejen ukrep. Najstrožji ukrep omejitve gibanja tujcev je t.i. strožji policijski nadzor, ki pomeni omejitev gibanja samo na prostore centra.

Za ukrepe v zvezi z omejitvijo svobode gibanja tujcev pri nas je pristojna policija, pritožbeni organ pa ministrstvo, ki je pristojno za notranje zadeve.

Mladolletne osebe so posebno občutljiva kategorija oseb, zato je potrebno v okviru tujskega prava posebej zaščititi.

4.4.7 Postopek in pristojnost organov na področju tujskih zadev

Na področje upravnopravnih notranjih zadev sodijo predvsem t.i. statusna vprašanja, to so vprašanja pravnega položaja tujcev in s tem povezana vprašanja njihovega vstopanja, prebivanja in zapuščenja države. Vstopne in bivalne naslove morajo tujci praviloma pridobiti pred vstopom v državo, zato je logično, da se prošnje za ustrezna dovoljenja praviloma vlagajo pri slovenskih organih, ki so organizirani v tujini – diplomatsko-konzularna predstavništva.

Za odločanje o zadevah v zvezi z prebivanjem tujcev so stvarno pristojni organi na prvi stopnji praviloma upravne enote, ministrstvo za notranje zadeve pa je pritožbeni organ, kadar je pritožba dovoljena.

Policija opravlja mejno kontrolo pri vstopu tujcev v državo oziroma pri njeni zapustitvi, odloča o zavrnitvi tujcev v državo, izjemoma izdaja vizume na meji, odloča o dovolitvi zadrževanja ter prisilno odstranjuje tujce iz države.

Pravica do vstopa in pravica do prebivanja v določeni državi ni splošno dana vsem tujcem ampak jo zakon priznava samo nekaterim kategorijam. Samo ti pa imajo pravico to uveljaviti tudi s pritožbo. Pač pa imajo do pritožbe vsi tujci, ki jim je vloga za podaljšanje dovoljenja ali za izdajo nadaljnega dovoljenja za prebivanje zavrnjena.

Druga posebnost v zvezi z ureditvijo instituta pritožbe po Ztuj pa je, da pritožba nima suspenzivnega učinka, Morebitna pritožba ne zadrži izvršitve odločbe ali sklepa.

Posebne postopkovne določbe veljajo tudi glede pristojnosti organov za sprejemanje vlog.

Tujec, ki ima v postopku, ki se je začel na njegov predlog, nekatere z zakonom določene obveznosti. Dolžan je sodelovati z organi, ki vodijo postopek o njegovi zadevi.

Tujec mora pristojnemu organu predložiti vse listine in potrdila, ki jih ta zahteva in ki so pomembna za postopek. Organ lahko tujcu postavi tudi rok, v katerem mora predložiti zahtevane listine in dokaze. Tujec ni samo dolžan dopolnjevati vloge na zahtevo organa ampak se je dolžan pri njem tudi osebno zglasiti, če ta to zahteva. Opustitev navedenih dejanj ima lahko posledico ustavitve postopka, ta za vlagatelja seveda pomeni, da ne dobi zaprosenega dovoljenja.

Pristojni organ mora pred odločitvijo ugotoviti vsa dejstva in okoliščine, ki so za odločitev pomembne.

4.4.8 Ugotavljanje istovetnosti tujcev in varstvo osebnih podatkov

Istovetnost ali identiteta osebnosti je v bistvu vsota vseh splošnih in posebnih znakov in lastnosti neke osebe, po kateri se loči od vseh drugih oseb in po katerih jo je z gotovostjo mogoče prepoznati. Na posamezno osebo se vežejo določene pravice ali obveznosti, samo določena oseba je nosilec določenih pravic in obveznosti in pravnih koristi v različnih pravnih postopkih. Ugotavljanje istovetnosti oseb je zato tudi v tujskem pravu ključnega

pomena. Pred izdajo različnih dovoljenj za tujce mora pristojni organ nedvoumno ugotoviti istovetnost prosilca. Navedba napačnih podatkov o istovetnosti ima praviloma za posledico razveljavitev izdanih dovoljenj.

Za ugotavljanje istovetnosti tujca je pristojna policija. V večini primerov je zbiranje osebnih podatkov o tujcu z zakonom omejeno. Pristojni organi lahko osebne podatke o tujcu zbirajo in uporabljajo le, če je to potrebno zaradi izvajanja njihovih z zakonom določenih nalog in če je to z zakonom dovoljeno ali če je tujec za to dal svoje soglasje.

Policija lahko v določenih primerih ugotavlja istovetnost tujca tudi proti njegovi volji in lahko tudi proti njegovi volji zbira njegove osebne podatke in druge podatke v zvezi z njim (npr: če je bilo tujcu odpovedano prebivanje ali prepovedan vstop v državo, če je skušal vstopiti v državo s tujimi ali ponarejenimi listinami...).

Tujca, za katerega ni bila ugotovljena istovetnost, je treba obvezno nastaniti v centru za tujce, prav tako pa se zoper takšnega tujca lahko odredi strožji policijski nadzor.

Tujec je dolžan na zahtevo policista izkazati svojo istovetnost, z ustrežno listino, ki jo za to priznava zakon. (Obvezno listino s fotografijo; potna lista ali osebna izkaznica).

Tujci morajo imeti potne listine ali druge ustrezne listine svoje matične države, zato jim slovenski organi lahko samo v izjemnih primerih izdajo potno listino ali osebno izkaznico za tujca.

4.4.9 Integracija tujcev

Z integracijo tujcev razumemo celoto pogojev in ukrepov, ki jih sprejemajo in zagotavljajo pristojni organi za čimbolj celovito vključitev tujcev v slovensko družbo – v njeno gospodarsko, kulturno in družbeno življenje.

Oblike in načini za integracijo tujcev so številni in različni. Zelo pomembna oblika so npr. različni tečaji slovenskega jezika in druge izobraževalne oblike za strokovno in poklicno izobraževanje tujcev. Sem sodijo tudi seznanjanje tujcev s slovensko zgodovino, kulturo, državno ureditvijo, običaji in navadami. Integracija tujcev je dolžnost države in njenih organov.

4.4.10 Tujsko pravo RS in državljani držav članic EU

Osrednji in gotovo najpomembnejši pravni akt tujskega prava je pri nas ZTuj.

V EU je eno od temeljnih in splošno uveljavljenih načel načelo prostega pretoka ljudi, blaga, storitev in kapitala. Ključna posledica tega načela na področju tujskega prava je pravica prostega gibanja, vstopa in prebivanja državljanov držav članic EU.

Zakon pri tem upošteva dejstvo, da so vstopni naslovi (vizumi) v državah EU v veliki meri harmonizirani, medtem, ko se bivalni naslovi pretežno prepuščeni notranji regulativi posamezne države članice, seveda ob upoštevanju omenjenih temeljnih načel in nekaterih obveznih direktiv v zvezi s tem.

4.5 Begunsko pravo ali pravo o beguncih

4.5.1 Zgodovinski razvoj

Begunsko pravo ali pravo o beguncih v glavnem obsega celoto mednarodnih in državnih pravnih norm, s katerimi so določena temeljna pravila ravnanja z begunci. Je posebna veja humanitarnega prava oz. prava človekovih pravic. Temeljni cilj tega prava je zaščita človekove osebnosti in njegovih pravic ter temeljnih svoboščin vendar v posebnih okoliščinah.

4.5.2 Viri begunskega prava

Mednarodni pravni akti

Temeljna mednarodna pravna akta na tem področju sedaj sta Konvencija o statusu beguncev, ki je bila sprejeta l.1951 v Ženevi (Ženevska konvencija) in Protokol o statusu beguncev, sprejet v New Yorku l.1967.

Poleg Ženevske konvencije in Newyorškega protokola tvorijo mednarodno begunsko pravo še številna določila, ki zadevajo zaščito beguncev v različnih drugih univerzalnih mednarodnih pravnih aktih. Mednje sodijo Konvencija o pravnem položaju oseb brez državljanstva, Konvencija o zaščiti civilnih oseb v času vojne, Splošna deklaracija o človekovih pravicah in v zvezi z njo Deklaracija OZN o ozemeljskem azilu.

Pravni akti, ki veljajo za Evropo:

- Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin,
- Evropska konvencija o preprečevanju mučenja in nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja,
- Priporočila Sveta Evrope o zaščiti oseb, ki jim ni priznan status begunca po Ženevski konvenciji,
- Priporočilo Sveta Evrope o uskladitvi nacionalnih azilnih postopkov,
- Konvencija o določitvi države, odgovorne za obravnavanje prošenj za azil, vloženih v eni od držav članic EU,
- Resolucija sveta EU o minimalnih zagotovilih v azilnem postopku....

Med naštetimi pravnimi viri mednarodnega prava o beguncih so nekateri pravni akti za države, ki so jih sprejele, pravno zavezujoči, nekateri pa imajo samo naravo priporočil.

Pomemben mednarodni pravni vir je tudi Statut Visokega komisariata ZN za begunce in sklepi njegovega izvršnega komiteja.

Pravni akti Republike Slovenije

Poleg Ustave RS so najpomembnejši notranji akti na tem področju:

- Zakon o azilu,
- Zakon o začasnem zatočišču,
- Zakon o tujcih,
- Zakon o splošnem upravnem postopku,
- Zakon o upravnih sporih....

4.5.3 Temeljni pojmi in temeljna načela begunskega prava

Temeljni pravni pojmi azilskega prava so: begunec, azil, prosilec za azil, prošnja za azil, varna tretja država, izvorna država.

Begunec

Splošna definicija pojma "begunec" v Ženevski konvenciji se glasi: "izraz begunec se bo uporabljal za osebo, ki je, zaradi dogodkov, ki so se zgodili pred 1.januarjem 1951 zaradi dobro utemeljenega strahu pred preganjanjem zaradi rase, vere, narodnosti, pripadnosti posebni družbeni skupini ali političnega prepričanja, zunaj svoje matične države in se ne more ali zaradi takega strahu ne želi zaupati zaščiti matične države; ali ki je zaradi takih dogodkov brez državljanstva in se nahaja zunaj države svojega predhodnega bivališča ter se zaradi takih dogodkov ali strahu ne more ali ne želi vrniti v to državo.

Temeljni kriteriji, ki jih za priznanje statusa begunca določa Ženevska konvencija, so:

- utemeljen strah pred preganjanjem,
- oseba je preganjana zaradi svoje rase, vere, narodnosti, pripadnosti določeni družbeni skupini oziroma zaradi političnega prepričanja,
- preganjana oseba se mora nahajati izven države, katere državljanstvo ima oziroma izven države svojega predhodnega prebivališča, če gre za osebo brez državljanstva,
- preganjana oseba se ne more ali zaradi utemeljenega strahu ne želi zaupati zaščiti svoje države.

Izključitveni razlogi (status begunca po Konvenciji sploh ne morejo dobiti osebe)

- ki uživajo varstvo in pomoč drugih organov ali agencij Združenih narodov, razen Visokega komisariata ZN za begunce,
- ki ji pristojne oblasti države v kateri prebiva, priznavajo pravice in dolžnosti, ki pripadajo državljanu te države,
- za katere obstaja resni razlog za sum, da je storila kaznivo dejanje proti miru, vojni zločin ali zločin proti človečnosti, kot jih določajo mednarodni instrumenti, ki sankcionirajo ta kazniva dejanja,
- za katere obstaja resni razlog za sum, da je storila hudo nepolitično kaznivo dejanje izven države pribežališča, preden je bila sprejeta vanjo kot begunec,
- za katerega obstaja resni razlog za sum, da je kriva dejanj, ki so v nasprotju s cilji in načeli ZN.

Razlogi za prenehanje statusa begunca:

- ko prostovoljno ponovno uživa varstvo države, katere državljan je,
- ko je, glede na to, da je državljanstvo izgubila, to ponovno prostovoljno pridobila,
- ko je pridobila novo državljanstvo in uživa varstvo te države,
- ko se je prostovoljno ponovno nastanila v državi, ki jo je zapustila ali izven katere je živela v strahu pred preganjanjem,
- ko ne more še naprej odrekati uživanja varstva države, katere državljan je, ker so prenehale obstajati okoliščine, na podlagi katerih je bil priznan status begunca,
- če gre za osebo brez državljanstva, ko se lahko vrne v državo njenega običajnega prebivališča, ker so prenehale obstajati okoliščine, na podlagi katerih je bil priznan status begunca.

Po volji begunca:

- prostovoljna vrnitev v svojo državo,
- prostovoljna ponovna pridobitev državljanstva,
- prostovoljna ponovna podreditev zaščiti svoje države,
- pridobitev novega državljanstva.

Načelo nevračanja (non-refoulement)

Načelo nevračanja je izrecno določeno v 33.členu Ženevske konvencije:

1. Nobena država podpisnica ne bo izgnala ali vrnila begunca na katerikoli način na meje oziroma ozemlja, kjer je njegovo življenje ali svoboda ogrožena zaradi njegove rase, vere, narodnosti, pripadnosti posebni družbeni skupini ali politične opredelitve.
2. Prednosti teh določil pa ne more uveljaviti begunec, za katerega obstajajo razumni razlogi, da bi lahko ogrožal nacionalno varnost države, v kateri se nahaja ali ki je bil s končno sodbo obsojen zaradi posebno resnega zločina, ter zaradi tega predstavlja nevarnost za skupnost v državi.

To načelo je tesno povezano s prepovedjo mučenja, grdega ravnanja in kaznovanja, skratka z varovanjem vseh tistih temeljnih človekovih pravic in svoboščin, ki zagotavljajo človekovo osebno integriteto, življenje, zdravje, dostojanstvo in svobodo.

Načelo nevračanja se nanaša predvsem na tujce, ki niso niti prosilci za azil niti begunci, katerim je pristojni organ priznal begunski status.

V veljavnem pravne redu RS obstajajo tri skupine oseb, ki jih sicer na splošno označimo z izrazom begunec. Pravni status teh oseb je različen; različna je pravna podlaga, na kateri uživajo zaščito pa tudi obseg te zaščite.

V prvo skupino sodijo osebe, ki jim je v skladu s 1.členom Zazil dan azil iz razlogov, ki jih določa Ženevska konvencija ali azil iz humanitarnih razlogov in s tem priznan status begunca.

V drugo skupino lahko uvrstimo begunce, ki so dobili začasno zatočišče na podlagi Zakona o začasnem zatočišču, ki ureja tudi njihov pravni položaj.

Tretja skupina so tujci, ki jim je v Sloveniji dovoljeno zadrževanje, ker jih iz države ni mogoče odstraniti predvsem zaradi spoštovanja načela nevračanja. Njihov pravni položaj je določen z Zazil in Ztuj.

Prosilec za azil

- so osebe, ki čakajo na odločitev pristojnega organa o tem, ali jim bo priznan status begunca ali ne;
- je tujec, ki je vložil prošnjo za azil, in sicer od trenutka vložitve prošnje do sprejetja pravnomočne odločbe;
- so tujci, ki jim status begunca ne samo še ni priznan ampak je tudi negotovo ali jim bo sploh priznan.

Tujec postane prosilec za azil v trenutku, ko vloži prošnjo za azil, v skladu s 7-členom Zazil pa se kot prosilec obravnava takoj, ko izjavi da želi takšno prošnjo vložiti. Prosilec za azil ima pravico ostati na ozemlju RS, to je temeljna pravica, ki jo prinaša tujcu status prosilca za azil.

Tujcu, ki ob vstopu v državo izjavi organom, pristojnim za nadzor nad državno mejo, da želi v Sloveniji zaprositi za azil, morajo ti dovoliti vstop v državo, ne glede na to, da po predpisih, ki veljajo za tujce, za to ne izpolnjuje pogojev. Tujca, je treba od trenutka, ko izjavi, da želi zaprositi za azil, obravnavati kot prosilca za azil, čeprav formalno še ni vložil prošnje za azil. Pristojni organ mejne kontrole mora takšno izjavo tujca upoštevati ter jo skupaj z vsemi drugimi razpoložljivimi podatki in informacijami brez odloga posredovati pristojnim organom za azil. Po ZAzil-u je pristojni organ za sprejem prošenj za azil MNZ ter pri njem organizirani azilni dom ter policija. Izjemoma se lahko prošnja za azil vloži tudi pri diplomatskem-konzularnem predstavništvu v RS v tujini, če se tujec nahaja v tujini.

Prosilci za azil postanejo tudi utečeni begunci s trenutkom, ko vložijo prošnjo za azil.

Prosilci za azil imajo pravico do:

- prebivanja v RS, dokler postopek ni pravnomočno končan,
- osnovne oskrbe,
- osnovnega zdravstvenega zavarovanja,
- denarne pomoči in žepnine,
- brezplačne pravne pomoči pri uveljavljanju pravic po tem zakonu,
- humanitarne pomoči,
- na njihovo prošnjo, se jim lahko dovoli opravljanje začasnega ali občasnega dela.

Prosilci za azil pa imajo po zakonu tudi vrsto dolžnosti:

- spoštovati zakone in druge predpise RS ter ukrepe državnih organov,
- biti vedno dosegljivi pristojnim organom,
- odzvati se na vabila pristojnim organom in sodelovati ves čas postopka za pridobitev azila,
- v treh dneh sporočiti vsako spremembo svojega naslova pristojnemu organu,
- spoštovati odredbe pristojnih organov glede omejitve gibanja.

Prosilec za azil se za določen čas praviloma nastani v Azilnem domu, ki je organiziran pri MNZ, po preteku tega časa pa se lahko nastanijo tudi drugje, če za to obstajajo možnosti. Tisti prosilci, ki imajo lastna sredstva za preživljanje ali jim je preživljanje zagotovljeno kako drugače, so dolžni sami nositi te stroške.

Ena od pomembnih pravic prosilcev za azil, ki jim daje ZAzil, je pravica do svobodnega gibanja, ki pa je v določenih primerih lahko začasno omejena. Ta omejitev je mogoča le:

- zaradi ugotavljanja istovetnosti prosilca za azil,
- zaradi preprečevanja širjenja nalezljivih bolezni,
- zaradi suma zavajanja ali zlorabe postopka (lažno predstavljanje, lažna predstavitev razlogov za azil, namerno uničenje potnega lista oz. drugega dokumenta za identifikacijo, prikritje, da je že pred tem vložil prošnjo za azil v drugi državi in vložitev prošnje z namenom, da bi odložil prisilno odstranitev).

Načelo celovitosti družine in pravice ožjih družinskih članov beguncev

To načelo ima tudi na področju begunskega prava velik pomen in polno veljavo. Že Splošna deklaracija o človekovih pravicah določa, da je družina naravna in temeljna enota družbe in zato upravičena do državne in družbene zaščite. Tudi Konvencija o pravicah otrok zahteva, da otrok ni ločen od svojih staršev proti svoji volji, ter dobrohotno, humano in hitro obravnavanje prošelj za združitev družine.

To načelo pomeni, da se pravica do azila prizna tudi ožjim družinskim članom begunca, če zanj zaprosijo. To načelo velja v vseh primerih, v katerih je celovitost družine zaradi bega enega ali več družinskih članov razbita. V skladu s tem tudi slovenski pravni red priznava status begunca ožjim družinskim članom begunca, za katere se štejejo samo begunčev zakonec, njegovi mladoletni neporočeni otroci in starši mladoletnega begunca. Za ožje družinske člane begunca pa se ne štejejo osebe, ki z njim živijo v izvenzakonskih skupnostih.

4.5.4 Postopek za določitev statusa begunca (azilni postopek)

Postopek, v katerem pristojni organ ugotavlja, ali begunec izpolnjuje pogoje za priznanje statusa begunca, imenujemo azilni postopek ali postopek za pridobitev azila.

Za uzakonitev v osnovi enakih azilnih postopkov v državah EU je Svet EU sprejel Resolucijo o minimalnih zagotovilih v azilnem postopku.

Temeljne zahteve, ki naj bi jih pri določanju azilnih postopkov upoštevali, so naslednje:

- pristojni organi oz. pooblaščenec osebe teh organov morajo biti seznanjeni s pravicami tujcev oz. prosilcev za azil, in s tem, kako ravnati s takimi osebami, zlasti glede upoštevanja načela nevračanja,
- pristojnost organov za obravnavanje prošelj za azil mora biti jasno določena, praviloma naj bi bili za to pristojni osrednji državni organi,
- prosilcem za azil je potrebno ustrezno svetovati in jim nuditi ustrezno pomoč,
- begunca, ki mu je priznan status begunca, je potrebno o tem obvestiti in mu izdati ustrezne listine v zvezi s tem,
- prosilcu, kateremu status begunca ni priznan, se mora omogočiti zadosten čas za pritožbo oziroma za pravno sredstvo za ponovno odločanje pri isti ali drugi veji oblasti, upravni ali sodni, v skladu z obstoječim pravnim redom,
- prosilcu mora biti dovoljeno, da ostane v državi, v kateri čaka na odločitev v zvezi s svojo prošnjo, razen, če pristojni organ ne ugotovi, da je prošnja očitno neutemeljena, prav tako mu mora biti dovoljeno, da ostane v državi, ko čaka na odločitev o pritožbi.

Minimalna zagotovila, ki jih določi Resolucija, se nanašajo:

- a) na obravnavanje prošelj za azil; obravnavati se morajo posamezno, objektivno in nepristransko,
- b) na pravice prosilcev za azil med obravnavo, pritožbenim in ponovnim postopkom;
- c) na očitno neutemeljene prošnje; če je iz prošnje popolnoma očitno, da prosilcu v njegovi državi ne grozi pregon; če prošnja temelji na namernem zavajanju ali izrablja postopek za pridobitev azila.
- d) Na prošnjo za azil na mejnih prehodih. Prosilcem za azil ki pridejo na mejni prehod, je potrebno omogočiti, da vložijo prošnjo za azil.
- e) Na dodatna zagotovila za mladoletnike brez spremstva in ženske.

Varna država

Varna država je država, ki je podpisnica ženevske konvencije in v kateri je prosilec za azil varen pred preganjanjem, slabim ravnanjem in drugimi kršitvami temeljnih človekovih pravic. Ter v kateri ima zagotovljene vsaj osnovne pogoje za preživetje. Če obstaja tretja varna država (država gostiteljica) obstaja možnost, da se prošnja za azil sploh ne obravnava ampak se prosilca pošlje v to državo. Če pa prosilca za azil ni mogoče

poslati v varno tretjo državo potem za države članice EU, stopijo v veljavo določbe dublinske konvencije, ki nalagajo odgovornost za obravnavanje prošnje za azil državi članici v skladu z merili, določenimi v tej konvenciji.

Država, v kateri vrnjeni prosilec ne bi bil varen pred preganjanjem ali v kateri bi mu pretela nevarnost, da bo vrnjen v izvorno državo, se ne more šteti za varno tretjo državo. Prav tako ne more biti država, v kateri mu niso zagotovljene osnovne potrebe, niti država, v katero se ne more zakonito vrniti oz. država ki takega begunca ni pripravljena prevzeti.

Azilni postopek

Azilni postopek je specifičen. Pristojni organ mora v azilnem postopku, ki je uzakonjen v RS, ugotoviti, ali prosilec za azil izpolnjuje pogoje za priznanje statusa begunca. Če organ v predpisanem postopku ugotovi da prosilec izpolnjuje pogoje in če obenem ne obstaja kakšen izključitveni razlog, mora takšnim osebam priznati status begunca.

Postopek za pridobitev azila se v nobenem primeru ne more začeti po uradni dolžnosti, ampak se vedno uvede na zahtevo stranke (prosilca za azil). Ta zahteva je prošnja za azil. Pri obravnavanju prošnje za azil, mora pristojni organ ugotoviti resnično stanje stvari in po uradni dolžnosti ugotoviti, preveriti in upoštevati vsa dejstva ter pridobiti vse razpoložljive dokaze, ki utegnejo biti pomembni za zakonito in pravilno odločitev. Sicer pa mora najpomembnejše podatke za svoj primer ponuditi predvsem prosilec sam. Pristojni azilni organ mora oceniti verodostojnost prosilčevih navedb in predloženih dokazov. V ailmem postopku je posebej pomembno da pristojni organ upošteva psihofizično stanje prosilca.

V RS se prošnja za azil vloži pri MNZ, v azilnem domu ali na policiji, lahko pa tudi diplomatsko-konzularnih predstavništvi RS v tujini.

Prosilcu za azil se lahko iz zakonitih razlogov začasno omeji gibanje. Omejitve gibanja pomeni, da prosilec ne sme zapustiti azilnega doma ali da mu je prepovedano gibanje izven določenega območja. Takšna omejitev gibanja je lahko samo začasna in praviloma ne more trajati dlje od treh mesecev. Prosilcu za azil se omeji gibanje zato, da se ugotovi njegova istovetnost, da se prepreči širjenje nalezljivih bolezni ali pa iz kakšnih drugih razlogov javne ali državne varnosti.

Zaslišanje prosilca za azil je nedvomno ključno dejanje pri ugotavljanju dejanskega stanja v azilnem postopku. Pristojni organ bo moral tudi sam poleg navedb, ki jih je na zaslišanju podal prosilec, zbrati podatke, ki jih za odločitev potrebuje. Zelo pomembno je, da izpraševalec ugotovi po kakšni poti in na kakšen način je prišel tujec v državo, ali je prišel iz varne tretje države, ali je zaprosil za azil v kakšni drugi državi.

Prosilec mora imeti na razpolago dovolj časa da se pripravi na zaslišanje; omogočiti mu je treba da si izbere pooblaščenca ali svetovalca za azil, omogočiti se mu mora stik s predstavnikom Visokega komisariata ZN za begunce, če to želi.

V azilnih postopkih, ki potekajo v RS, se v skladu z navedeno določitvijo pristojnosti: MNZ in upravo sodišče, subsidiarno uporabljata ZUP (na prvi stopnji) in ZUS (na drugi stopnji).

Prvo stopenjski organ v azilnem postopku (MNZ) izda na podlagi izpeljanega ugotovitvenega postopka in v njem ugotovljenih dejstev in okoliščin odločbo, s katero prošnji za azil ugodi ali jo kot neutemeljeno zavrne.

V pozitivni odločbi je treba izrecno navesti, da se mu z njo prizna status begunca v RS z vsemi pravicami in dolžnostmi, ki jih prinaša ta status.

Pristojni organ prošnjo za azil zavrne kot neutemeljeno če:

- ugotovi, da prosilec za azil ne izpolnjuje pogojev za azil in priznanje statusa begunca, kot so določeni v 1. členu ZAzil,
- obstoji kakšen od izključitvenih razlogov iz 4. člena ZAzil,

- je prosilec za azil že prej v RS ali v kateri drugi državi ki upošteva in izvaja določila ženevske konvencije, vložil prošnjo za azil in mu je bila ta zavrnjena, pa se okoliščine, katerimi utemeljujejo svojo prošnjo, niso spremenile.

Pristojni organ prošnjo za azil neutemeljeno zavrne tudi v primerih, če:

- prošnja temelji na namernem zavajanju ali če se postopek zlorablja,
- je prosilec prišel izključno iz ekonomskih razlogov ali če je iz njegove prošnje očitno da mu v njegovi izvorni državi ne grozi preganjanje
- je bil prosilca za azil vstop v RS že zavrnjen pa se razlogi za zavrnitev vstopa niso spremenili.

Za zavajanje oz. za zlorabo postopka se šteje:

- utemeljevanje prošnje za azil na podlagi napačne istovetnosti ali na podlagi ponarejenih dokumentov,
- lažna predstavitev razlogov na katere se sklicuje prosilec,
- namerno uničenje potne listine, vozovnice ali kakšnega drugega dokumenta ali listine ki bi bila lahko pomembna za odločanje,
- prikritje dejstva, da je prošnjo za azil pred tem vložil v kakšni drugi državi, še posebej, če pri tem uporablja napačno istovetnost,
- vložitev prošnje z namenom, da se odloži prisilna odstranitev iz države.

Za azilni postopek pa je izjemnega pomena ugotovitev obstoja varne tretje države, v katero je moč poslati prosilca.

Prosilcu za azil, čigar prošnja za azil zavrnjena zaradi možnosti vrnitve v tretjo varno državo, se izda posebno potrdilo, v katerem se navede, da njegova prošnja vsebinsko sploh ni bila obravnavana, da se torej da se sploh ni ugotavljalo ali izpolnjuje pogoje za priznanje statusa begunca ali ne, in da razlog za zavrnitev prošnje temelji izključno na dejstvu, da se prosilec lahko pošlje v tretjo varno državo.

Zoper odločbo, s katero pristojni organ prosilcu prošnjo za azil zavrne, mora imeti prosilec možnost zahtevati preizkus odločbe s strani neodvisnega organa. Kar pomeni da mora azilni postopek temeljiti na načelu dveh instanc. Pritožbena instanca mora biti neodvisna in samostojna institucija (od izvršile oblasti), ki praviloma povsod odloča na prvi stopnji. V našem pravnem redu je takšna institucija le sodišče.

Zoper odločbo 1. stopnje, izdano v azilnem postopku, je kot pravo sredstvo dopustna tožba na upravno sodišče, zoper 2. stopenjsko odločbo, to je sodbo upravnega sodišča, pa še pritožba na Vrhovno sodišče RS. Zoper odločbo izdano na 1. stopnji, ima prosilec za azil pravico vložiti tožbo v roku 15. dni od dneva vročitve na upravno sodišče, ki o tožbi mora odločiti v 30 dneh od vložitvi tožbe.

Prosilec za azil, kateremu je bila prošnja za azil pravnomočno za azil zavrnjena, mora nemudoma oziroma v roku, ki mu je bil z pravnomočno odločbo določen, zapustiti ozemlje RS, če seveda nima kakšne druge zakonite podlage za bivanje v RS (veljavnega vizuma).

S pravnomočnim zaključkom tega postopka pridobi status begunca in s tem dovoljenje za prebivanje v RS ali pa postane tujec brez potrebnega bivalnega naslova in mora državo zapustiti.

Tujca, ki sam prostovoljno ne zapusti države, policija prisilno odstrani v skladu z ZTuj. Prisilna odstranitev tujca se izvrši tako, da policija tujca privede do državne meje in ga preda organom oz. predstavnikom druge države. Prisilna odstranitev tujca iz države ni dovoljena, če obstajajo razlogi za uporabo načela nevračanja. Pogoji, ki morajo biti izpolnjeni za prisilno odstranitev tujca, ki je izgubil status za azil, so:

- pravnomočno končan azilni postopek, v katerem je bila prosilcu prošnja zavrnjena,
- nepripravljenost prostovoljno zapustiti državo,
- odsotnost razlogov, zaradi katerih prisilna odstranitev ni dovoljena.

Prošnjo za azil prosilec lahko umakne in se postopek ustavi zaradi dejanj kot so:

- če se prosilec za azil brez predhodnega opravičila ne odzove vabilu na zaslišanje ali ustno obravnavo,
- če prosilec za azil pristojnega organa ne obvesti o spremembi svojega naslova in mu ta ne more vročiti spisov,
- če noče sodelovati, pri ugotavljanju svoje istovetnosti.

4.5.5 Pravice in dolžnosti begunca

Begunci, ki jim je priznan status begunca imajo pravico do:

- stalnega prebivanja v RS (domicilij)
- denarne pomoči v skladu z zakonom, ki ureja socialno varstvo, vendar največ tri leta od pridobitve azila. O pravici odloča pristojni center za socialno delo; to pravico imajo tudi ožji družinski člani,
- najnujnejših stanovanjskih prostorov,
- zdravstvenega varstva v skladu z zakonom, ki ureja zdravstveno varstvo in zdravstveno zavarovanje,
- šolanje in izobraževanje, ki so enake kot jih imajo slovenski državljani,
- pomoč pri vključevanju v okolje,
- zaposlitve in vključevanje v druge oblike politike zaposlovanja, ki so enake kot jih imajo slo. državljani. Pri tem mora zavod za zaposlovanje RS beguncu in njegovim ožjim družinskim članom posebno delovno dovoljenje,
- dostop do sodišč in pravne pomoči, ki so enake kot jih imajo drž. RS.

Begunci morajo:

- spoštovati ustavno ureditev, zakone, predpise in druge splošne pravne akte RS in ukrepe drž. organov,
- prijaviti prebivališče in vsako spremembo prebivališča v treh dneh,
- obvestiti pristojni organ o zaposlitvi.

Status begunca ni časovno omejen. Čas, ki ga bo begunec preživel v državi zatočišča, je lahko zelo dolg, nekateri begunci v državi ostanejo za stalno.

Med pravicami, ki jih beguncem zagotavlja Ženevska konvencija, velja omeniti še naslednje:

- svoboda gibanja,
- pravico do osebnih dokumentov, če jih nimajo,
- pravica do potnih listin za potovanje v druge države, razen če razlogi nacionalne varnosti ali javnega reda zahtevajo drugače,
- pravica do prenosa imetja v drugo državo, ki jih sprejemajo zaradi preselitve,
- enake sodne in druge takse, ki veljajo za državljane.

4.5.6 Sodelovanje z Visokim komisariatom, ZN za begunce

Ženevska konvencija v 35. členu nalaga državam podpisnicam, da zagotovijo zagotovijo sodelovanje državnih oblasti z Visokim komisariatom ZN za begunce pri opravljanju nalog, ki jih nalagajo konvencija in drugi akti ZN. V okvir tega sodelovanja po ZAzil sodi predvsem seznanjanje visokega komisariata o stanju beguncev v RS, o uporabi in izvajanju Ženevske konvencije in drugih mednarodnih aktov o beguncih, ter o zakonih, predpisih in drugih splošnih pravnih aktih, ki so v veljavi ali ki se pripravljajo in se nanašajo na begunce.

Organi so dolži nemudoma obvestiti pooblaščenega predstavnika Visokega komisariata v RS o vsaki vloženi prošnji za azil, ga seznanjati o poteku postopka in odločitvami azilnih organov, ter mu omogočati stik s prosilcem za azil.

4.6 Začasno zatočišče

Začasno zatočišče lahko pridobijo begunci, ki so državljani države, v kateri so nastale razmere, zaradi katerih se je vlada RS odločila, da bo nudila začasno zatočišče in pa osebe brez državljanstva, ki so v takšni državi imele

stalno ali začasno prebivališče. Tudi ZZZat pozna begunce sur place, to je zatečene begunce in tudi ta zakon uveljavlja načelo celovitosti družine.

Postopki za dodelitev začasnega zatočišča se vodijo po določbah ZUP. Begunec, ki želi pridobiti začasno zatočišče, mora zanj zaprositi ob prihodu v RS, pri organu, ki je pristojen za nadzor prehajanja čez državno mejo.

Osebe z začasnim zatočiščem imajo naslednje pravice do:

- bivanja in oskrbe v RS,
- zdravstvenega varstva,
- izobraževanja,
- opravljanje začasnih in občasnih del, na katere jih napoti Urad za priseljevanje in begunce Vlade RS, v sodelovanju z republiškim zavodom za zaposlovanje; urad izda osebi z začasnim zatočiščem napotnico in na podlagi te napotnice sklenejo z delodajalcem pogodbo o delu, delodajalec je dolžan en izvod pogodbe o delu poslati uradu, za opravljanje dela oseba z začasnim zatočiščem ne potrebuje delovnega dovoljenja,
- prejema človekoljubne pomoči v skladu z možnostmi,
- pomoč pri uveljavljanju pravic, ki jih prav tako organizira Urad v sodelovanju s pristojnimi ministrstvi,
- lahko se nastanijo v nastanitvenih centrih.

Začasnega zatočišča ne more pridobiti oseba, ki:

- je bila pravnomočno obsojena za KD zoper človečnost in mednarodno pravo, ali za katero je v RS predpisana zaporna kazen najmanj 3 leta, ki pa še ni bila izbrisana,
- ima status begunca ali dovoljenje za prebivanje v RS,
- ima status begunca, začasno zatočišče ali dovoljenje za prebivanje v tretji državi,
- je začasno zatočišče v RS po tem zakonu že pridobila, pa ji je le to po njeni volji prenehalo.

Začasno zatočišče preneha:

- kadar prenehajo razmere zaradi katerih ga je oseba pridobila,
- če oseba pridobi državljanstvo tretje države,
- če oseba pridobi status begunca, začasno zatočišče ali dovoljenje za prebivanje v tretji državi,
- če se oseba prostovoljno vrne v matično državo,
- če oseba pridobi drugačen status v RS v skladu z zakonom,
- z odvzemom.

5. ZBIRANJE IN ZDRUŽEVANJE

5.1 Splošno

V RS je zagotovljena pravica do zbiranja in združevanja na podlagi ustave. V 42. členu ustave RS določa:

- zagotovljena je pravica do mirnega zbiranja in javnih zborovanj,
- vsakdo ima pravico da se svobodno združuje z drugimi,
- zakonske omejitve teh pravic so dopustne, če to zahteva varnost države ali javna varnost ter varstvo pred širjenjem nalezljivih bolezni,
- poklici pripadniki obrabnih sil in policije ne morejo biti člani političnih strank.

V 1. odstavku 11. člena EKČP je določeno, da ima vsakdo pravico, da mirno zboruje in se svobodno združuje vključno s pravico, da ustanavlja sindikate in se jim pridruži, da bi zavaroval svoje interese.

5.2 Politično združevanje

Med politično združevanje spadajo trije sklopi vprašanj:

1. politične stranke,
2. volilni sistem,
3. volilna kampanja.

1. Politična stranka

Politična stranka je v slovenskem pravnem redu opredeljena kot združevanje državljanek in državljanov, ki uresničujejo svoje politične cilje, sprejete v programu stranke, z demokratičnim oblikovanjem politične volje državljanek in državljanov in s predlaganjem kandidatov in kandidatov na volitvah v državni zbor, za predsednico oz. predsednika republike ter v organe lokalnih skupnosti.

Značilnosti političnih strank:

- politična stranka je posebna oblika političnega združevanja ljudi,
- politična stranka je prostovoljna organizacija,
- politična stranka ima svoj program,
- politična stranka predlaga kandidate na volitvah v najpomembnejše organe državne in lokalne oblasti.

Vsaka stranka ima ime, skrajšano ime in kratico, ter svoj znak. Vse navedene identifikacijske elemente mora stranka registrirati v registru strank, ki ga vodi MNZ. Pristojni organ registrira na podlagi njene zahteve in o tem izda odločbo. Vpis v register strank ima za stranko konstitutiven pomen, z dnem vpisa dobi stranka lastnost pravne osebe in lahko prične delovati. Ustanovitvena izjava 200-tih polnoletnih državljanov, kateri podpis je overjen pri državnem organu ali notarju, je sicer nujen pogoj za ustanovitev stranke, vendar pa mora za izpolnitev vseh zakonitih pogojev za ustanovitev ugotoviti pristojni organ z odločbo. Registrski organ zahtevo za vpis zavrne, če ugotovi da niso izpolnjeni vsi pogoji in stranka ne more pričeti delovati. Politična stranka se lahko tudi izbriše iz registra kar pomeni da preneha obstajati in se to lahko izvrši na zahtevo stranke proti njeni volji. Registrski organ izbriše stranko iz registra:

- če ustavno sodišče odloči, da so delovanje oziroma akti stranke protiustavni,
- če sodišče odloči, da se identifikacijski elementi stranki bistveno ne razlikujejo od identifikacijskih elementov druge stranke, ki je že pred njo vpisana v register ali spravlja ljudi v zmotu,
- če se stranka združi v novo stranko.

Politična stranka mora imeti svoj statut in program ter organ predstavnikov vseh članov stranke in izvršilni organ.

Za položaj stranke je pomemben način njihovega financiranja. Kot viri sredstev so v zakonu o političnih strankah določeni; članarine, prispevki zasebnikov, pravnih in fizičnih oseb, prihodki od premoženja, darila, volila, proračun, dobički iz dohodka. Prispevke kot vir sredstev zakon omejuje na določeno višino. Iz proračuna RS dobivajo sredstva tiste stranke katerih kandidati so prišli na zadnjih volitvah v DZ. Višina sredstev je odvisna števila mest, ki so jih kandidati posamezne stranke dobili v DZ.

Politične stranke si z vsem svojim delovanjem prizadevajo za pridobivanje volilnega telesa, še posebej pa so ta prizadevanja intenzivna v času pred volitvami v obliki politične propagande (preko medijev, plakati, predvolilni shodi, zborovanja,...). Vse te različne oblike pridobivanja volivcev s strani političnih strank imenujemo volilna kampanja.

Tisti ki organizira volilno kampanjo je odgovoren za zakonitost izvajanja celotne volilne kampanje. Volilna kampanja se lahko začne najprej 30 dni pred dnevom glasovanja, končati pa se mora najkasneje 24 ur pred tem dnevom ko nastopi t.i. volilni molk, ki ga morajo spoštovati vsi udeleženci sicer storijo prekršek, za katerega so določene denarne kazni. Smisel volilnega molka naj bi bil v tem, da se volivcem omogoči, da v miru, vsaj zadnji

dan pred volitvami, brez takšnih ali drugačnih pritiskov in vplivanj, sami razmislijo in se odločijo, katere kandidate oziroma stranke bodo volili.

5.3 Interesno združevanje

Običajno se združevanje ljudi v take, med seboj po oblikah, ciljih in načinih delovanja zelo različne organizacije, označujemo kot interesno združevanje.

Najpomembnejša oblika interesnega združevanja je v slovenskem pravnem redu društvo. Društvo je interesno združenje fizičnih oseb, ki temelji na prostovoljnosti članstva, ter samostojnosti pri določanju skupnih interesov in delovanju za njihovo uresničevanje. Skupnih interesov, zaradi katerih se lahko ustanovi društvo, prav tako pa tudi dejavnosti, katere lahko opravlja zaradi uresničevanja teh interesov, zakone določa edina omejitev je prepoved ustanavljanja društev zaradi izključnega opravljanja pridobitne dejavnosti, prav tako društvo ne sme opravljati pridobitne dejavnosti, kot svoje izključne dejavnosti.

Društvo je pravna oseba in sicer civilno pravna oseba. Lastnost pravne osebe pridobi društvo z vpisom v register. Kot pravna oseba civilnega prava nastopa društvo v pravnem prometu, zato mora imeti določene elemente, po katerem ga je mogoče individualizirati. Med te elemente sodijo; določen namen delovanja, organiziranost, s katero se določen namen lahko uresničuje, sredstva, potrebna za realizacijo tega namena in sposobnost nastopati, kot posebna enota v svojem imenu v pravnem prometu.

Vsako društvo mora imeti svoje ime, ki se mora razlikovati od imen in drugih društev in ne sme biti, zavajajoče ali žaljivo, prav tako ne sme vsebovati besedne zveze republika slovenija. Iz imena društva mora biti tudi razvidna dejavnost društva.

Temeljna načela društev so:

- načelo prostovoljnosti,
- načelo samostojnosti,
- načelo odprtosti oziroma splošne dostopnosti vsakomur pod enakimi pogoji,
- načelo javnosti,
- načelo nepridobitnosti.

Društva so prostovoljne organizacije.

Načelo samostojnosti se odraža v samostojnosti pri ustanavljanju, v samostojnosti pri določanju ciljev in smotrov društva ter samostojnosti pri njihovem delovanju. Društvo s svojimi pravnimi akti, ki jih je po zakonu dolžno sprejeti ob ustanovitvi, določi namen in cilje društva ter način in oblike delovanja. Društva delujejo samo v okviru namenov in ciljev.

Načelo odprtosti in splošne dostopnosti pomeni da vsakdo postane član in deluje v nekem društvu pod enakimi pogoji.

Društva morajo delovati javno.

Načelo nepridobitnosti društev, da društva ni mogoče ustanoviti z namenom pridobivanja dobička. Pridobitna dejavnost je dopustna, če je namenjena za opravljanje temeljne dejavnosti društva.

Društvo lahko v RS ustanovijo najmanj trije polnoletni slovenski državljani, ki na obličen način izrazijo svojo voljo, da ustanovijo društvo in sicer s sprejemom sklepa o ustanovitvi temeljnega akta na ustavnem zboru. Društvo s temeljnim aktom določi vse elemente, ki so bistveni za individualizacijo društva kot posebnega pravnega subjekta in ustanovitve, obstoja in delovanja društva (ime in sedež društva namen in naloge, način včlanjevanja in prenehanja članstva, organe društva, njihove pristojnosti, način izvolitve in njihovo mandatno dobo, pravice in dolžnosti članov ter organov društva, način prenehanja društva ter način zagotavljanja javnosti društva).

Registracija društva je konstitutivni upravni akt s katerim društvo pridobi lastnost pravne osebe, s tem pa lahko prične nastopati v pravnem prometu. Z registracijo postane društvo oseba zasebnega prava. Registracija

društva in predpisani postopek ter pogoji za registracijo predstavljajo osrednji del državnega nadzora pri interesnem združevanju. Društvo mora vložiti zahtevo za registracijo pri pristojnem državnem organu h kateri priloži zapisnik z ustavnega zbora, dva izvoda temeljnega akta, seznam z osebnimi podatki ustanoviteljev ter osebno ime zastopnika društva.

Društva se financirajo s članarino, z darili in volili, s prispevki sponzorjev ali donatorjev, iz javnih sredstev in iz naslova različnih materialnih pravic in iz dejavnosti društva.

Društvo lahko preneha po volji članov s spojitvijo z drugimi društvi, s pripojitvijo k drugemu društvu ali po samem zakonu.

5.4 Javna zbiranja in prireditve

Pravica do javnega zbiranja, to je pravica do organiziranja in sodelovanja na različnih zborih, shodih in prireditvah, je pomembna človekova pravica, ki jo zagotavlja Ustava RS.

V slovenskem pravnem redu sta kot obliki zbiranja in javnega zborovanja obravnavani javni shod in javna prireditve.

Javni shod opredeli kot vsako organizirano zbiranje oseb zaradi izražanja mnenj in stališč o vprašanih javnega ali skupnega pomena na prostem ali v zaprtem prostoru, kjer je dostop dovoljen vsakomur.

Javno prireditve pa kot vsako organizirano zbiranje ljudi zaradi izvajanja kulturne, športne, zabavne, izobraževalne, verske ali druge aktivnosti tako, da je udeležba brezpogojno ali pod določenimi pogoji dovoljena vsakomur.

Zakon opredeljuje tudi neorganiziran shod in sicer kot nenačrtovano zbiranje ljudi brez organizatorja zaradi izražanja mnenj in stališč o vprašanih javnega ali skupnega pomena na prostem ali v zaprtem prostoru, kjer je dostop dovoljen vsakomur.

Poznamo dva sistema, s katerimi država kontrolira organiziranje javnih zbiranj in zborovanj. Na eni strani poznamo ureditve, v katerih se za organiziranje shodov in prireditev zahteva predhodno dovoljenje pristojnega organa, drugod pa zadostuje zgolj prijava shoda oz. prireditve javnemu organu.

Prireditve, ki jih organizirajo gospodarske družbe, samostojni podjetniki, državni ali lokalni organi, politične stranke, društva in drugi pravni subjekti v zvezi s svojo dejavnostjo v svojih prostorih, ni potrebno prijaviti.

Za nekatere shode in prireditve je potrebno, poleg prijave, še dovoljenje; npr. za mednarodne športne prireditve....

S sistemom dovoljenj za določene shode in prireditve naj bi se skušale zavarovati določene pravice in interesi drugih in seveda javne koristi.

Vsak javni shod in vsako javno prireditve je potrebno prijaviti pristojni policijski upravi, za nekatere pa je potrebno predhodno pridobiti posebno dovoljenje pristojne upravne enote. Prijava se vložijo pri policiji, o dovoljenjih in prepovedih pa odloča pristojna upravna enota. Policija, konkretno pristojna policijska postaja, lahko presodi, da je za določen shod oziroma prireditve potrebno dovoljenje in prijavo odstopi upravni enoti. Policija tudi predlaga prepoved shoda oziroma prireditve pristojni upravni enoti.

Neprijavljen shod oz. prireditve in shod oz. prireditve, za katere ni izdano dovoljenje v primerih, ko je to potrebno, policija lahko samo spremlja, ne more pa ga preprečiti ali razpustiti samo zato, ker je neprijavljen ali ker nima potrebnega dovoljenja. Shod oz. prireditve se lahko razpusti samo, če je shod oz. prireditve prepovedana z odločbo pristojne upravne enote, ali pa če na shodu ali prireditvi pride do dogodkov in ravnanj, ki so sicer razlog za prepoved shoda oziroma prireditve. Shod oz. prireditve razpusti policija.

5.5 Ustanove

Ustanova je pravna oseba. Da neki družbeni tvorbi priznamo lastnost pravne osebe, morajo biti izpolnjeni naslednji elementi:

- določen mora biti namen delovanja,
- imeti mora organizacijo, ki zagotavlja realizacijo namena,
- zagotovljena mora imeti sredstva, potrebna za realizacijo namena ali vsaj možnost, da si pridobi sredstva, s katerimi je mogoče odgovarjati za obveze,
- zakon mora predvideti možnost, da se tvorba takega značaj organizirajo kot pravne osebe, da v okviru zakonskih zahtev predstavlja družbena tvorba celoto in da nastopa kot posebna enota v svojem imenu.

Temelj ustanove kot pravne osebe je premoženje, vezano na določen namen. Glede na to, da gre pri ustanovah za premoženje, nekateri govorijo tudi o skladih. Pravni subjekt, to je nosilec pravic in dolžnosti, je pri ustanovi premoženje. Ustanova nima niti članov kot društvo, niti lastnikov kot gosp.družba. Ustanovitelj ustanovi ustanovo s tem, da določeno premoženje nameni v določen namen, upravljanje s tem premoženjem pa zaupa osebi ali organu, ki ga prav tako sam določi. Za ustanovo so poleg ustanoviteljeve izjave volje ustanoviti ustanovo bistveni trije elementi, ki jih določa zakon: premoženje, namen in organizacija.

Premoženje je temelj, bistvo.

Ustanovitveno premoženje mora zagotoviti ustanovitelj in na predpisan način izročiti pristojnemu organu ustanove, da z njim prosto razpolaga v skladu z zakonom. ustanovitveno premoženje ustanove, ki je pogoj za ustanovitev ustanove, je treba ločiti od premoženja ustanove. V premoženje ustanove poleg ustanovitvenega premoženja, sodi še premoženje, ki ga ustanova ustvari s svojim gospodarjenjem ter darila, ki jih ustanovi naklonijo donatorji.

Premoženje ustanove mora biti vezano na določen namen in ta je praviloma trajen. Zakon sam opredeli kdaj je namen splošno koristen (področje znanosti, kulture, športa...) in kdaj dobrodelen.

Ustanova se lahko ustanovi z namenom pomagati osebam, ki so pomoči potrebne, to je dobrodelne namene. Bistveno pri tem je, da je krog koristnikov ustanove lahko omejen, vendar pa ne sme biti vnaprej poimensko določen ali omejen le na družinske člane ustanovitelja. Zakonodajalec je s tem želel preprečiti ustanavljanje ustanov za t.i. zasebne namene oz. t.i. zasebnih ustanov, o kateri govorimo zlasti takrat, ko namen ustanove ni namenjen skupnosti in ni splošno koristen ali dobrodelen ampak so koristi ustanove namenjene ozkemu krogu oseb.

Za obstoj in delovanje ustanove je pomemben način njenega upravljanja. Ker je bistvo ustanove premoženje, ki je namenjeno določenemu namenu, je bistvo upravljanja ustanove v upravljanju premoženja in zagotavljanju namena zaradi katerega je ustanova oblikovana. Ustanovo upravlja uprava, ki skrbi za izvajanje namena ustanove in zastopa ustanovo. Sprejemanje odločitev uprave je v ustanovah strogo omejena z namenom, zaradi katerega ustanova deluje, zaradi tega uprava že po naravi stvari ne more sprejemati kakšnih samostojnih odločitev izven tega.

Upravo sestavljajo najmanj trije člani, ki so imenovani v skladu z aktom o ustanovitvi ali pravili. Ustanovo lahko ustanovi domača ali tuja fizična ali pravna oseba. Ustanova se lahko ustanovi s pravni poslom, ki je sklenjen med živimi, ustanovitelj pa lahko ustanovi ustanovo tudi za primer smrti.

Akt o ustanovitvi kot pravni posel med živimi mora biti sestavljen v obliki notarskega zapisa, kot pravni posel za primer smrti pa v obliki, ki veljajo za oporoke po Zakonu o dedovanju.

Ustanova postane pravna oseba z dnem, ko pristojno ministrstvo izda soglasje k aktu o ustanovitvi.

Ustanova se vpiše v evidenco ustanov, ki se vodi pri ministrstvu, pristojnem za upravo. V evidenco se vpišejo podatki iz ustanovitvenega akta, ime ustanove, ki mora vsebovati besedo ustanova, dodano označbo namena, ustanovitelja in druge oznake, ki omogočajo jasno razlikovanje od drugih že vpisanih ustanov.

Ustanova ima pravila ali statut, ki jih sprejme ustanovitelj v 30.dneh po izdaji soglasja oziroma uprava, če tega v postavljenem roku ne stori ustanovitelj.

Ustanova preneha iz več razlogov. Ustanova preneha, če premoženje ne zadošča več za nadaljevanje izpolnjevanja namena ustanove. Prav tako ustanova preneha, če name, zaradi katerega je bila ustanovljena, postane nemogoč.

O prenehanju ustanove odloča uprava ustanove ali pristojno ministrstvo; če o prenehanju odloča uprava, je takšna odločitev veljavna tedaj, ki da k njej soglasje pristojno ministrstvo.

Pravne posledice prenehanja se predvsem nanašajo na usodo premoženja. Sodišče izvede postopek likvidacije. Ostanek premoženja se dodeli v skladu z voljo in namenom ustanovitelja drugi ustanovi z enakim namenom, če take ustanove ni, pa ustanovi, ki ima vsaj podoben namen.

6. OSEBNI STATUS POSAMEZNIKA IN EVIDENCA OSEBNIH STANJ

Osebni status posameznika pomeni pravni položaj posameznika v državi, ki mu po veljavnem pravnem redu pripada zaradi določenih pravno relativnih okoliščin in zaradi katerih se ta položaj razlikuje od položaja drugih fizičnih oseb, pri kateri takšne okoliščine niso podane. Med takšne okoliščine spadajo: državljanstvo, prebivališče (domicil), bivališče in osebno ime. V okvir osebne statusa oziroma osebnih stanj posameznika sodijo tudi trije najpomembnejši dogodki v človekovem življenju, o katerih se vodijo ustrezne evidence: rojstvo, poroka in smrt.

6.1 Prebivališče (domicil), prijava prebivališča in registracija prebivalstva

Domicil oziroma domovališče običajno razumemo kot kraj, v katerem določen oseba živi.

Prebivališče: stalno in začasno prebivališče.

Po pravi naravi pa domicilu ustreza predvsem pojem stalnega prebivališča.

Za obstoj domicila se v pravnem redu zahtevata objektivni in subjektivni element. Domovališče je kraj, kjer se je državljan nastanil z namero, da v njem stalno prebiva. Potrebna je torej dejanska naselitev in namen stalnega bivanja, Domicil naj bi predstavljal središče življenjskih interesov in razmerij posameznika.

Bivališče je kraj, kjer nekdo trenutno stanuje vendar pa nima namena tam tudi trajno ostati. Kraj, kjer nekdo stanuje, je seveda lahko tudi domovališče.

Stalno prebivališče lahko označimo za domicil, začasno prebivališče pa za bivališče; pri prvem je podan objektivni in subjektivni element, pri drugem samo objektivni.

Stalno prebivališče je naselje, kjer se posameznik naseli z namenom, da v njem stalno prebiva, ker je to naselje središče njegovih življenjskih interesov, to pa presoja na podlagi njegovih poklicnih, ekonomskih, socialnih in drugih vezi, ki kažejo, da med posameznikom in naseljem, kjer živi, obstajajo tesne in trajne povezave.

Zčasno prebivališče je vsako drugo prebivališče, kjer se posameznik zadržuje ali začasno prebiva zaradi dela, šolanja ali drugih razlogov, vendar nima namena stalno prebivati.

V pravni teoriji se loči prostovoljni domicil od nujnega; prvega lahko posameznik sam prostovoljno izbere, drugi pa se mu določi z zakonom, običajno po domicilu druge osebe.

Posameznik mora prijaviti stalno prebivališče in spremembo naslova stanovanja ter prijaviti in odjaviti začasno prebivališče. Ta obveznost velja za vse, ki prebivajo na ozemlju RS, za državljane in za tujce. ZPPreb določa postopek prijave oz. odjave stalnega prebivališča, podatke ter dokazila, ki jih je posameznik pri tem dolžan posredovati pristojnemu organu.

Pristojni organ lahko odkloni prijavo, če niso priložena potrebna dokazila in če dvomi o resničnosti navedenih podatkov.

Pri domicilu gre za določeno vrsto pravnega razmerja med državo in posameznikom, ki ima vse znake upravnopravnega razmerja.

ZPPreb daje pooblastilo državi, da vzpostavi in vodi register stalnega prebivalstva. Ta register se vodi na dveh ravneh. Na prvi ravni vodi in vzdržuje ta register upravna enota in sicer za območje, za katerega je ustanovljena, na drugi ravni pa za celotno državo MNZ.

Centralni register prebivalstva (CRP) je osrednja zbirka podatkov o prebivalstvu RS, v kateri se nahajajo podatki:

- o državljanih, ki imajo stalno ali začasno prebivališče v RS in o tujcih, ki imajo dovoljenje za stalno ali začasno prebivanje v državi,
- o državljanih, ki so stalno ali začasno, a več kot tri mesece, odsotni iz Slovenije,
- o tujcih, ki v Sloveniji nimajo dovoljenja za stalno ali občasno prebivanje, imajo pa določene pravice ali obveznosti na področju pokojninskega in invalidskega zavarovanja, davkov, iz humanitarnih razlogov ali na drugem področju, če je tako določeno z zakonom.

Upravljevec CRP je MNZ.

Za zbiranje, obdelavo, shranjevanje, posredovanje in uporabo podatkov iz teh registrov se uporabljajo določbe zakona o varovanju osebnih podatkov, razen v tistih pogledi, glede katerih je z zakonom predpisana drugačna ureditev.

Vsebina CRP so naslednji osebni podatki: EMŠO, kraj rojstva, ime in priimek, državljanstvo, prebivališče, vrsta prebivališča, zakonski stan, šolska izobrazba, volilna pravica, EMŠO matere, EMŠO očeta, EMŠO zakonca, EMŠO otrok, identifikatorji za povezovanje z administrativnimi zbirkami podatkov, ki jih upravlja javni sektor ter datumi in podatki o dogodkih, spremembah ali popravki. Ker gre za osebne podatke je treba z njimi ravnati v skladu s predpisi, ki urejajo varstvo osebnih podatkov.

6.2 Matične knjige

Država običajno vodi različne evidence razvide o osebnih stanjih posameznika v obliki matičnih knjig. Matične knjige so temeljne evidence osebnega statusa posameznika. Glede na navedena najpomembnejša dejstva, ki se tičejo osebnega statusa posameznika, se vodijo:

- rojstna matična knjiga (RMK),
- poročna matična knjiga (PMK),
- matična knjiga umrlih (MKU).

Matične knjige lahko vodijo samo za to posebej pooblašteni državni uslužbenci – matičarji, ki so tudi edini pristojni za izdajanje izpiskov in potrdil iz teh knjig.

Temeljna načela za vodenje matičnih knjig so:

- načelo oficialnosti, matične knjige se vodijo po uradni dolžnosti,
- načelo enotnosti, matična knjige se vodijo na enoten način v celotni državi,
- načelo javnosti, matične knjige so javne knjige, pravico do vpogleda vanje imajo zainteresirane osebe, vpogled se lahko odkloni, če se utemeljeno dvomi, da ima oseba upravičen interes,
- načelo verodostojnosti, dejstva in podatki, ki so vpisani v matični knjigi, veljajo za resnične in dokazujejo tisto, kar je v njih vsebovano, dokler se ne dokaže nasprotno, dokazno breme ima tisti, ki izpodbija resničnost vpisanih dejstev.

V rojstno matično knjigo se vpisujejo:

- podatki o rojstvu: osebno ime ter spol otroka, dan, mesec in leto njegovega rojstva ter državljanstvo, EMŠO, podatki o otrokovih starših, priznanje, ugotovitve in izpodbijanje očetovstva in materinstva;
- pozakonitev;
- posvojitve;
- podaljšanje roditeljskih pravic in prenehanje;

- skrbništvo nad mladoletnimi osebami in osebami, ki jim je bila odvzeta poslovna sposobnost in prenehanje;
- priznanje posloven sposobnosti z odločbo sodišče;
- sklenitev, prenehanje in razveljavitev zakonske zveze;
- sprememba osebnega imena otrok in staršev oz. posvojiteljev;
- smrt, razglasitev za mrtvega ter sodna ugotovitev smrti;
- druge spremembe vpisanih dejstev in podatkov.

V poročno matično knjigo se vpisujejo:

- podatki o sklenitvi zakonske zveze: osebni imeni, rojstna datuma in kraja zakoncev, osebni matični številki zakoncev, državljanstvi, stalno prebivališče in naslov stanovanja zakoncev, dan, mesec in leto sklenitve zakonske zveze, priimek zakoncev po sklenitvi zakonske zveze;
- podatki o starših zakoncev, prič, pooblaščenke uradne osebe in matičarja ter morebitnega pooblaščenca;
- podatki o prenehanju in neveljavnosti zakonske zveze;
- sprememba osebnih imen zakoncev.

V matično knjigo umrlih se vpisujejo:

- osebno ime umrlega, njegov priimek pred sklenitvijo zakonske zveze, spol, dan, mesec, leto in ura smrti, datum in kraj rojstva, EMŠO, zakonsko stanje, državljanstvo, stalno prebivališče in naslov stanovanja umrlega;
- osebno ime zakonca ter njegov priimek pred sklenitvijo zakonske zveze, če je bil umrli poročen, osebno ime staršev umrlega, osebno ime in stalno prebivališče prijavitelja smrti oz. naslov organizacije, ki je smrt prijavila;
- razglasitev pogrešanega za mrtvega in smrt, dokazana v sodnem postopku.

Vpisi v matične knjige morajo biti opravljeni v zakonitih rokih.

6.3 Osebno ime

Osebo ime je pravica vsakega posameznika. Vsakdo pa je tudi dolžan uporabljati svoje ime.

Osebno ime je sestavljeno iz dveh delov: iz imena in priimka. Oseba, ki ima ime ali priimek ali pa ime in priimek, sestavljen iz več besed, mora v pravnem prometu uporabljati celotno oz. osebno ime, ki ga je izbrala za pravni promet. Osebnega imena ne morejo sestavljati številke in okrajšave, ki ne predstavljajo imena ali priimka. Akademski naslovi niso sestavni del osebnega imena.

Osebno ime dobi vsakdo z rojstvom, lahko pa se kasneje spremeni. Starša se najkasneje v dveh mesecih po njegovem rojstvu odločita za osebno ime otroka, sicer mu ga določi pristojni skrbstveni organ. Ta organ določi osebno ime najdenčku.

Vsakdo, ki je poslovno popolnoma sposoben, ima pravico spremeniti svoje ime. Mladoletni spremeni osebno ime na zahtevo staršev ali posvojitelja, lahko pa tudi na zahtevo skrbnika, vendar mora s tem soglašati pristojni skrbstveni organ. Ko je odločba, s katero se dovoli sprememba osebnega imena, dokončna se ta sprememba zabeleži v rojstni matični knjigi, poročni matični knjigi in registru stalnega prebivalstva. Osebi, kateri je bila dovoljena sprememba osebnega imena, se izdajo novi osebni dokumenti.

Zakonca lahko ob sklenitvi zakonske zveze sporazumno določita, da:

- za priimek vzameta priimek enega in drugega,
- vsak od njiju obdrži svoj priimek,
- vsak od njiju doda svojemu priimku priimek drugega,
- eden ali oba zakonca vzameta priimek drugega in temu dodata svojega.

6.4 Državnotvorne javne listine

DRŽAVOTVORNI DOKUMENTI – to so državne javne listine.

V Sloveniji imajo status državne javne listine trije dokumenti:

- 1) osebna izkaznica
- 2) potna listina
- 3) vozniško dovoljenje
- 4) razvidi osebnih stanj (izpiski iz matičnih knjig).

Prepoznavni znaki za državotvorne listine so:

- izdajatelj listine je državni organ, država; zato mora imeti pravni temelj v zakonu in v zakonu tudi pooblastilo o izdaji, zato imamo tudi zakon o osebnih izkaznicah, zakon o potnih listih in zakon o vozniškem dovoljenju. Državni organ izda po posebnem postopku državotvorno listino; to je upravni postopek; gre za bagatelni (enostaven) upravni postopek;
- obličnost – vse osebne izkaznice so enake oblike, enake dimenzije, enak stil zapisovanja osebnih podatkov, predpisana je velikost, znak, simboli; enako velja za potne liste, ki so sedaj novi in za vozniška dovoljenja;
- verodostojnost – točnost podatkov, izpodbijati jih je možno le na način kot matične knjige
- služijo določenemu namenu.

OSEBNA IZKAZNICA:

Osebna izkaznica je javna listina, s katero državljani RS dokazujejo svojo istovetnost in državljanstvo. Osebno izkaznico lahko državljan uporablja za prehod državne meje v primerih in pod pogoji, kot je to določeno z meddržavnim sporazumom. Pravico do osebne izkaznice ima državljan s stalnim prebivališčem v RS.

Državljan mora osebno izkaznico oz. drugo javno listino opremljeno s fotografijo, ki jo je izdal državni organ na zahtevo uradne osebe, ki je za to pooblaščen dati na vpogled.

Državljan ne sme dati ali posoditi osebno izkaznico drugim osebam, uporabiti tujo osebno izkaznico kot svojo. Osebne izkaznice se ne sme zastaviti, niti tuje osebne izkaznice vzeti z namenom zavarovanja kakšne koristi ali pravice.

Osebno izkaznico izda pristojna upravna enota, na območju katere ima državljan stalno prebivališče. Osebna izkaznica se izda z veljavnostjo desetih let, državljanu, ki še ni dopolnil 18 let, pa z veljavnostjo petih let.

Državljan mora izročiti pristojnemu organu osebno izkaznico najpozneje v 30 dneh, če:

- spremeni priimek ali ime,
- spremeni stalno prebivališče,
- fotografija ne kaže več njegove prave podobe,
- je poškodovana oz. obrabljena ali če iz kakšnega drugega razloga ni več uporabna.

V teh primerih lahko državljan vloži vlogo za izdajo nove osebne izkaznice.

Veljavnost osebne izkaznice preneha:

- s prenehanjem državljanstva RS,
- če državljan odjavi stalno prebivališče zaradi odselitve iz RS.

Imetnik osebne izkaznice mora osebno izkaznico v teh primerih izročiti pristojnemu organu v 8 dneh po nastopu navedenih razlogov.

Vlogo za izdajo osebne izkaznice se vloži na predpisanem obrazcu, ki vsebuje naslednje podatke:

- priimek in ime,
- EMŠO oz. rojstni datum in spol, če ta ni določena,
- stalno prebivališče (tujci pa začasno prebivališče),
- državljanstvo,
- datum in kraj vložitve vloge,

- priimek in ime ter stalno prebivališče zakonitega zastopnika.

Vlogi je potrebno priložiti fotografijo predpisane velikosti. V vlogi je potrebno navesti resnične podatke.

Pogrešitev, izgubo ali tatvino osebne izkaznice mora državljan v 8 dneh naznaniti pristojnemu organu na predpisanem obrazcu ter navede okoliščine pogrešitve osebne izkaznice. Pristojni organ izda potrdilo, na podlagi katerega državljan prekliče osebno izkaznico v Ur. l. RS. Pristojni organ na vlogo državljana izda novo osebno izkaznico po objavi preklica v Ur. l. RS.

Pristojni organ vodi in vzdržuje evidenco o izdanih osebnih izkaznicah, ki vsebuje:

- podatke iz vloge za izdajo osebne izkaznice in fotografijo,
- datum izdaje osebne izkaznice,
- veljavnost osebne izkaznice,
- serijsko in registrsko številko osebne izkaznice,
- podatke o izgubljenih, pogrešanih in ukradenih osebnih izkaznicah.

Osebnih podatki se v evidenci vodijo in hranijo še pet let po izdaji nove osebne izkaznice, vendar najdalj 20 let od dneva izdaje oz. pet let po prenehanju veljavnosti izkaznice.

Osebna izkaznica za tujca se izda tistemu tujcu, ki ima stalno bivanje pri nas in je polnoleten. Tisti tujci, ki so začasno tu, pa jo dobijo le na podlagi prošnje in če imajo opravičene razloge za to.

POTNI LIST

Potni list je javna listina, ki je namenjena državljanom za prehod državne meje in za dokazovanje identitete in državljanstva. Izkazuje tudi pravico zapustiti državo in se vanjo tudi vrniti. Nekdo ima lahko več potnih listov. Potne liste izdajajo za 10 let, za osebe mlajše od štirih let pa se izdajajo za 2 leti, med 4. in 18. letom pa za 5 let. Če državljan potni list izgubi, pa se mu naslednjega izda samo za eno leto.

Vrste potnih listov:

- ❖ Nacionalni potni list – navaden (10 let), izdajo ga na UE
- ❖ Skupinski potni list – skupina najmanj 5 in največ 50 ljudi, na njem so tudi fotografije. Tak potni list se izda za eno potovanje v tujino in sme veljati največ eno leto.
- ❖ Diplomatski potni list – za čas opravljanja neke naloge – izda se za trajanje 5 let. Izdajo ga na MNZ (predsednik države, poslanci, vlada, ustavno sodišče, vrhovno sodišče, ombudsman, delavci predstavništva v tujini in nekaterim delavcem pooblaščenih MNZ-ja ter diplomatskim kurirjem in vodjem državnih delegacij). Diplomatski potni list se izda tudi ožjim družinskim članom.
- ❖ Službeni potni list – uradni potni list. Do njega so upravičeni člani DS in drugi iz MZZ, ki nimajo pravice do diplomatskega potnega lista in drugi zaposleni na diplomatskih konzularnih predstavništvih, ki nimajo diplomatskega statusa.
- ❖ Potni list za vrnitev se izda v primeru, da ga v tujini izgubimo. Velja le 30 dni. Lahko pa tudi več, vendar ne več kot dva meseca.
- ❖ Potni list za begunce ga izda država tujem državljanu, ki mu je v skladu z Ženevsko konvencijo priznan status begunca. Imetniki le tega morajo vseeno RS zaprositi za vizum za vrnitev - za ponoven vstop. Že s samo izdajo mu država garantira, da mu bo to vrnitev omogočala, vendar le takrat, če je potni list takrat še veljaven in pod pogojem, da je begunec odpotoval v drugo državo pod njenim dovoljenjem.
- ❖ Potni list za apatride (brezdomce). Konvencija mora tem osebam priznati ta status; pri nas se to imenuje potni list za tujce. Izda se tujcu, ki ima pri nas dovoljenje, da prebiva in je brez državljanstva ali pa zato, ker svojega potnega lista nima ali pa ga ne more pridobiti. Velja dve leti, na posebno prošnjo pa je lahko tudi malo podaljšan. Večkrat pride do tega, da je krajši čas trajanja, če je zadosten krajši rok.

- ❖ Pomorska knjižica je najbolj univerzalna listina. Izda se jo po posebnih predpisih. Izda jo država za svoje mornarje. Vizum v pomorskih knjižici je v obliki nalepke, velja pravilom za vse države in se izda v veljavnosti 5 let. Pomorska knjižica ima največ funkcij: dokazuje identiteto, državljanstvo, z njo lahko prestopimo mejo, z njo lahko vstopamo v pravne posle, služi kot dokument o izobrazbi in usposobljenosti, istočasno je tudi zdravstvena izkaznica in delovna knjižica.
- ❖ Potni list združenih narodov izdaja OZN za svoje uslužbence, za tiste; ki delajo na glavnih mestih. Ta potni list se imenuje tudi modri potni list. Ti uslužbenci OZN imajo nižji položaj kot diplomati.
- ❖ Dokumenti posadk civilnih letal (CML – Crew member licence). Če ta posadka pride ima dovoljenje, da se giblje le po letališču.
- ❖ Potni list suverenega mališkega viteškega reda.
- ❖ Prehajanje državne meje z drugimi dokumenti na podlagi bilateralne pogodbe med državami.

Pristojni organ izdajo potne listina lahko tudi zavrne.

8. VAROVANJE IN NADZOR DRŽAVNE MEJE

8.1 Splošno o državnem teritoriju in državnih mejah

Država je teritorialna organizacija. Vsaka država obsega določeno geografsko območje- določen teritorij. Država je suverena in lahko izvaja svojo oblast in uresničuje svoje naloge samo na določenem ozemlju. Življenje v določeni državi urejajo predpisi te države, njen pravni red opredeljuje pravice in obveznosti ter način uresničevanja le-teh. Pravni red vsebuje obvezna pravila ravnanja za vsakogar in je splošno obvezen za vse subjekte – na teritoriju.

Teritorij države je opredeljen z državno mejo. Z državno mejo običajno razumemo določeno črto ali pas, ki deli ozemlja sosednjih držav in označujemo do kod sega suverenost ene države in se prične suverenost druge. Državna meja je določen prostor treh dimenzij, ki se razprostira nad zemeljsko površino v višino, na površini tal in v zemeljsko globino. Nedotakljivost državnih meja je splošno priznano načelo mednarodnega prava in vsaka kršitev pomeni takšen ali drugačen mejni incident.

Vsaka država določa s svojimi predpisi režim prehoda državne meje, kamor sodi tudi ustrezna mejna kontrola. Vrsta vprašanj se ureja tudi z mednarodnimi sporazumi kot npr. Schengenski sporazum; pomeni vzpostavitev posebnega režima med državami članicami tega sporazuma in tretjimi državami.

Ureditev prehajanja preko državne meje pomeni sistem pravil in ukrepov, a katerimi se opravlja nadzor državne meje. Nadzor državne meje ali mejna kontrola je kontrola, ki jo na državni meji opravljajo pristojni državni organi izključno zaradi nameravanega prehoda meje. Mejna kontrola obsega osebno kontrolo, kontrolo prevoznega sredstva in kontrolo stvari.

8.2 Mejna kontrola

S predpisi, ki urejajo prehajanje državne meje, se določijo predvsem pogoji, ki morajo biti izpolnjeni za vstop in odhod iz države, kraji, na katerih je dovoljeno prestopati državno mejo, način mejne kontrole in območje mejne kontrole ter gibanje oseb v tem območju.

Državno mejo se lahko legalno prestopi samo na točno določenih mestih (mejnih prehodih) in v času, ki je za to določen in z veljavno potno listino.

Prva delitev mejnih prehodov je na:

- □ □ mednarodne, ki so namenjeni za prehod slovenskih državljanov in tujcev,
- □ □ meddržavne, ki so namenjeni za prehod slovenskih državljanov in državljanov sosednjih držav,

□ □ □ prehode za obmejni promet, ki so namenjeni prehodu slovenskih državljanov z določenega območja Slovenije in državljanov sosednje države, prav tako samo iz določenega območja te države.

Prehodi so: cestni, železniški, morski in rečni pa tudi planinski mejni prehodi in drugi prehodi po posebnih predpisih. Mejne prehode na državni meji RS določi vlada RS in se objavijo v Uradnem listu RS. Mejni prehodi morajo biti razvidno označeni s posebnimi opozorili in obvestilnimi oznakami.

Vsakemu mejnemu prehodu pripada določeno območje za opravljanje mejne kontrole ter neposredna okolica z objekti, ki so potrebni za smotrno in varno odvijanje prometa in mejne kontrole. Gibanje v obmejnem območju je omejeno, določen je način gibanja oseb, vozil in plovil v tem območju kakor tudi to, kdo in kako se lahko zadržuje in mudi na območju mejne kontrole.

Pristojni državni organ za opravljanje mejne kontrole, kakor tudi za varovanje državne meje, je policija. Ta lahko pri opravljanju mejne kontrole:

- zahteva predložitve dokumentov in drugih dokazil, potrebnih za prestop meje oseb in stvari,
- vnese v dokumente za prestop meje potrebne podatke o pravno pomembnih okoliščinah, vključno z datumom prehoda meja ali o zavrnitvi vstopa v državo,
- opravi osebno kontrolo, kontrolo prometnega sredstva in kontrolo stvari,
- da potrebna navodila in odredbe za pravilno, smotrno in hitro odvijanje mejne kontrole.

Policija lahko prepove vstop tujcu v državo, če pri opravljanju mejne kontrole ugotovi, da tujec ne izpolnjuje, z zakoni predpisanih pogojev za vstop v državo.

Kontrola pri izstopu prav tako obsega kontrolo oseb, prevoznega sredstva in stvari.

Posebne določbe veljajo glede prenašanja orožja in streliva preko državne meje. Orožje in strelivo je potrebno pri prehodu državne meje prijaviti organu mejne kontrole. Dovoljen je prenos samo tistega orožja in streliva, ki se sme nabavljati, imeti v posesti in nositi. Za vnos orožja v državo je praviloma potrebno posebno dovoljenje pristojnega organa, razen za tiste vrste, za katere zakon izrecno določa, da ni potrebno (za osebe oz. člane vojaških, policijskih on drugih delegacij).